

'n Taalkundige perspektief op woordeboekgebruik in die hof: die woordeboek as toevlugsoord

Terrence R Carney, Luna Bergh

Terrence R. Carney, Departement Afrikaans en Algemene Literatuurwetenskap, Universiteit van Suid-Afrika

Luna Bergh, UV-sakeskool, Universiteit van die Vrystaat

Opsomming

Sommige kenners beweer dat woordeboeke vir talle regsgeleerdes in 'n toevlugsoord ontaard het, dit wil sê dat regsgeleerdes hulle baie maklik tot 'n woordeboek wend wanneer woorde onbekend is. Woordeboeke is egter by tye onbetroubaar, verwarrend en niksseggend en lewer betekenis buite konteks. In hierdie navorsingsverslag stel ons ondersoek in na die verskynsel van woordeboekgebruik in 'n hof en kyk ook kortliks na die situasie in Suid-Afrika. Om die Suid-Afrikaanse verskynsel beter te begryp, verken ons wetsuitlegteorieë soos die tekstualisme en die bedoelingsteorie wat sterk tot woordeboekgebruik aanleiding gegee het. Dit is veral in hierdie soort teorieë waar die kwessie van 'n gewone betekenis van woorde ontstaan en wat by regsgeleerdes die behoefte skep om woordeboeke te gebruik. Die artikel lewer verder 'n oorsig van die aard en aanwending van woordeboeke, gevolg deur 'n bespreking van 'n Jutastat-soektog. Die Jutastat-soektog het ten doel om die Suid-Afrikaanse woordeboekgebruik voorlopig te peil. Volgens die Jutastat-peiling gebruik voorsittende beamptes in Suid-Afrika verouderde en dikwels Amerikaanse woordeboeke. En hoewel daar in die meeste ondersoekte hofuitsprake verantwoordelik met woordeboeke omgegaan is, is daar ook gevalle waar voorsittende beamptes woordeboeke gebruik wat onvanpas is. Uit die soektog kom dit voor asof voorsittende beamptes dikwels onbewus is van die genuanseerde verskille tussen woordeboeke en die feit dat nie alle woordeboeke vir die hantering van woordkwessies geskik is nie. Woordeboekseleksie blyk soms lukraak te geskied en die aanwending gaan nie met verantwoording gepaard nie. Ons sluit die artikel af deur twee taalkundige benaderings as alternatiewe vir woordeboeke voor te stel, byvoorbeeld die gebruik van korpusse.

Trefwoorde: bedoelingsteorie, definisies, forensiese linguistiek, forensiese taalkunde, gewone betekenis van woorde, korpuslinguistiek, linguistiek, prototipeteorie, taalkunde, tekstualisme, terminologie, toevlugsoord, wetsuitleg, woordeboeke, woordeboekgebruik, woordeboekgebruik in die hof, Wortlautgrenze

Abstract

A linguistic perspective on the use of dictionaries in the court: the dictionary as fortress

One of the most important functions of a court of law is to interpret statutes. The interpretation of statutes can be a difficult task, especially when a court has been given the

responsibility to address words or phrases which have led to disputes. The interpretation of the disputed word or phrase may even challenge the statute relevant to the issue that the specific court has to deal with. Courts often find their solution for semantic problems in a dictionary. The use of dictionaries by courts is standard practice and an international phenomenon. However, what may seem to be a trustworthy aid can easily be used incorrectly and even abused to confirm premeditated opinions. As has been argued by the likes of Thumma and Kirchmeier, dictionaries may become a fortress, which on the one hand means that presiding officers may hide behind dictionary definitions and on the other hand means that dictionaries may be seen as sacrosanct.

The use of dictionaries is closely related to the theories of statutory interpretation, especially textualism and intentionalism. A textualist focuses on the letter of the law. The textualist holds that the true meaning of a legal text, such as an act of parliament, should be derived from the ordinary wording (*ipsissima verba*). Only when the language of the law leads to absurd or diverse conclusions may a court go beyond that language; this is the so-called golden rule, sanctified by *Venter v R*. The intentionalist approach sees the focus moving away from the central position of language and concentrating on the intention of the legislator. In doing so, the court moves away from the golden rule and concentrates on what the legislator is trying to achieve. This intention is, nevertheless, still communicated through ordinary language. Both theories, along with the rules set out by the Interpretation Act, instruct courts to interpret statutes according to the ordinary meaning of words.

Scholars in the discipline of law do not always agree on what truly constitutes the “ordinary meaning” of words. Most see it as the language of the masses, the non-technical language of Joe Soap. As such, the ordinary meaning of words can be looked up in a dictionary. But how ordinary can words really be? Who determines the ordinariness of words? The concept of the ordinary meaning of words does not agree with the type of language in which the law is formulated. Legal language is technical and often difficult. Scholars like Labuschagne argue that there is no such thing as an ordinary meaning of words and that an “ordinary meaning” should be seen as ordinary within the legal sphere. Furthermore, the meaning of words is affected by the context in which they are used.

Considering the theoretical approaches to the interpretation of statutes, which include the notion of an ordinary meaning of words, the use of a dictionary does not seem problematic. However, the problem with dictionary use can be linked to a number of issues. First of all it is a misconception that just because a word seems ordinary, its meaning will be straightforward and unproblematic. Words are notorious for the fact that they are polysemous and ambiguous. Secondly, dictionaries come in different shapes and sizes, which means that they are made for specific target groups to fulfil specific goals and needs. Dictionaries do not contain the same set of words and they do not define the words they have in common in the same way. A third issue is the fact that dictionaries are limited to available space, which means that lexicographers have to decide which words and lexicographical information to include and what to leave out. The fourth concern is context. Some dictionaries may provide examples of how words may be used in different contexts, but they will not be able to predict unique legal contexts. Dictionaries are often a-contextual. Though dictionaries are often compiled by extracting available corpora, dictionaries are also limited when it comes to unique collocations and phrases. Lastly, dictionaries tend to get outdated quickly. Not only is it impossible for any dictionary to be all-encompassing, but it is also not the purpose of any dictionary to be that.

To try to determine to what extent dictionaries are used within South African courts we did a survey on the Jutastat database. We surveyed a 150 court cases of 1945–2012 that were decided within the borders of South Africa. All of these cases were heard on appeal. We paid attention to the types of dictionaries that were used by presiding officers, the number of dictionaries they used in one case, the number of times dictionaries were used as well as the words that were looked up. In some cases the presiding officer used as many as 16 dictionaries to look up words, whereas others used as few as one dictionary to define a word. The most popular dictionaries are the *Oxford Dictionary*, the *Shorter English Dictionary*, the *Webster's Third International Dictionary* and the *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal (HAT)*. According to our survey South African courts sometimes make use of old and outdated dictionaries, they consult dictionaries meant for school children and, surprisingly, they often make use of American dictionaries instead of local English dictionaries. Keeping with the tradition of interpreting so-called ordinary words, South African courts use defining dictionaries much more often than technical dictionaries. We found it disconcerting that some presiding officers used compact dictionaries as the only aids to confirm the meaning of words. There are also court cases where words are defined without stating the name of the dictionaries consulted.

In quite a few court cases the presiding officers made it clear that they found dictionaries confusing, dated and lacking when trying to solve semantic problems. Sometimes the words were unique to South Africa and were not recorded in (especially foreign) dictionaries. What must a court do when dictionaries leaves presiding officers dissatisfied and uncertain?

We propose that dictionaries be used according to fixed guidelines which should ideally form part of the Interpretation Act. We furthermore propose that courts look into alternative, linguistic ways to deal with the meaning of words. Two possible alternatives might be the use of available corpora and the study of prototypes. Searching for the meaning and use of a given word in a corpus might provide many results of authentic language use, especially if the researcher uses a corpus representative of common parlance. Alternatively the study of prototypes focuses on the relation between words and concentrates on the concepts lexicalised by those words. The prototype approach is very close to our actual knowledge of words and the way we grade meaning.

The courts' use of dictionaries is not wrong, but presiding officers should be careful not to make a fortress out of a dictionary. Dictionaries should rather be the point of departure than the authority on lexical meaning.

Keywords: corpus linguistics, definitions, dictionaries, dictionary use, dictionary use in the court, forensic linguistics, fortress, intentionalism, interpretation of statutes, linguistics, ordinary meaning of words, prototype theory, terminology, textualism, Wortlautgrenze

1. Inleiding

1.1 Agtergrond

Een van die belangrikste funksies van 'n hof is om regspraak te lewer. 'n Hof het die kardinale taak om wetgewing te ontsluit deur sake te ontleed en die betrokke wetstekste uit te lê. Dit is 'n uitdagende taak en die uitdaging lê gedeeltelik in die hantering van onder meer leksikale probleme. Leksikale probleme het meestal met betekenis te make. Howe moet byna daagliks betekenis bepaal of bevestig; hulle funksioneer gewoonlik binne grense en

kan daarom nie lukraak met betekenis omgaan nie. 'n Hof se oplossing vir woordprobleme lê baie maal voor die hand: gebruik 'n woordeboek. Die raadpleeg van woordeboeke vorm internasionaal een van 'n hof se standaardpraktyke.

Wat as 'n oënskylik betroubare hulpbron gesien word, kan egter maklik misbruik word. In hul ondersoek argumenteer Thumma en Kirchmeier² oortuigend dat woordeboeke in 'n toevlugsoord ontaard het. Die woord "toevlugsoord" dui op 'n skuilplek, vesting of burg; enersyds suggereer dit dat regslui agter woordeboeke kan wegkruip en andersyds skep dit die indruk dat 'n woordeboekdefinisie uiters gesaghebbend en onwrikbaar is. Voorsittende beamptes gryp gerieflik en somtyds onoordeelkundig na woordeboeke en in party gevalle neem die gebruik en afhanklikheid van woordeboeke kommerwekkend toe.

Thumma en Kirchmeier se argument word deur ander geëggo, byvoorbeeld Aprill,³ wat 'n hof se woordeboekgebruik "dictionary shopping" noem, terwyl Mouritsen⁴ melding maak van die "linguistiese Bybel" as 'n voorsittende beampte se laaste uitweg. Woordeboeke is – binne regs konteks – daarvoor berug dat hulle by tye onbetroubaar, verwarrend en niksseggend is en betekenis buite konteks lewer.⁵

Maar hoe gaan die Suid-Afrikaanse hof met woordeboeke om? Op die oppervlak gesien, kom die Suid-Afrikaanse hof soos 'n oordeelkundige en verantwoordelike woordeboekgebruiker voor, maar op die keper beskou lyk sake ietwat anders. In hierdie artikel lewer ons verslag oor 'n voorlopige verkenning van woordeboekgebruik in die Suid-Afrikaanse hof. Sodoende sit ons 'n reeds bestaande, interdisiplinêre gesprek omtrent 'n hof se hantering van semantiese probleme voort. Omdat ons bydrae deel van 'n groter studie in die forensiese linguistiek vorm, maak ons kortliks enkele voorstelle waar die taalkunde moontlik as gesonde alternatiewe vir woordeboeke kan dien.

Om 'n hof se gebruik van woordeboeke beter te begryp, werp ons lig op sake soos die teorieë by wetsuitleg en die kwessie van die gewone betekenis van woorde, aangesien dié kwessies meestal aanleiding gee tot die tradisie van woordeboekgebruik. Daarna verskuif die fokus na die aard en aanwending van dié hulpbronne asook die geskiktheid daarvan in 'n hof, gevolg deur 'n meer kritiese blik op 'n hof se naslaanpraktyk.

'n Laaste punt van belang: ons wil dit van meet af duidelik stel dat die artikel vanuit die taalwetenskap benader is en dat dit nie die bedoeling is om intrinsieke regsbeginsels te bespreek nie.

1.2 Omskrywings

Ons gebruik van bepaalde woorde mag moontlik verwarrend wees. Om enige verwarring te voorkom, omskryf ons enkele terme hier onder:

Woordeboek

Die woord *woordeboek* word in die algemeen gebruik om 'n naslaanbron aan te dui waarin woorde opgesoek word. Daar word meestal na verklarende woordeboeke verwys. Let wel, daar is verskillende soorte (verklarende) woordeboeke, elk met 'n eie teikengroep en funksie.

Linguistiek/Taalkunde/Taalwetenskap

Taalwetenskap is die algemene bestudering van onder meer taalverskynsels, taalsisteme en taalstrukture deur die gebruik van 'n verskeidenheid linguistiese teorieë, instrumente, eksperimente en ontledingsmetodes. Die bestudering van taal geskied dikwels binne subdissiplines wat komponente soos semantiek, morfologie, fonologie en sintaksis in meer besonderhede verken.

Forensiese linguistiek

Forensiese linguistiek is 'n onderdeel van die toegepaste taalwetenskap en kan beskou word as die “interface between language, crime and law, where law includes law enforcement, judicial matters, legislation [and] disputes or proceedings in law.”⁶

Gewone betekenis van woorde

Die verwysing na die “gewone betekenis van woorde” en selfs “gewone woorde” is 'n verskynsel wat binne die juridiese sfeer bekend is. Dit is veral van toepassing op die uitleg van wette. Die problematiek rakende eenduidigheid en meerduidigheid hou hiermee verband. As taalverskynsel is die begrippe *gewone betekenis van woorde* en *gewone woorde* meestal tot die regsdisipline (en regstaal) beperk en nie iets wat in die taalwetenskap voorkom nie. Sien afdeling 3 vir 'n bespreking.

2. Teoretiese benadering tot wetsuitleg

In hierdie subafdeling word daar kortliks 'n oorsig gegee van die vernaamste teoretiese benaderings tot die uitleg van wette, onder meer die tekstualisme (ook bekend as literalisme), die bedoelingsteorie, die doeldieningsteorie (*purposive approach*) en die meer onlangse “behoorlike” benadering. Hoewel elkeen van dié benaderings onbepaald in Suid-Afrikaanse howe beoefen word, kom dit voor asof 'n kombinasie van die tekstuele en bedoelingsteorie dikwels die norm is.⁷ Hierdie gekombineerde teoretiese grondslag is waarskynlik aan die kwyn,⁸ veral met die groter wordende bewustheid van konteks en die feit dat 'n teks slegs binne sy konteks betekenis verkry.⁹ Elkeen van die teoretiese benaderings hou implikasies vir die hantering van leksikale probleme in.

2.1 Tekstualisme

Groenewegen¹⁰ meen “[d]e woorden van de wet zijn het uitgangspunt bij wetsinterpretatie. Dat is op zich ook niet zo vreemd: de wet is immers geformuleerd in woorden.” Die feit dat wetgewing deur taal verwoord word, beteken dat sowel die wetgewer as 'n hof van die uitdagings wat taal veroorsaak, bewus is. Wanneer dit by die riglyne vir die uitleg van wette kom, vorm die hantering van taal sonder uitsondering 'n integrale deel daarvan. Labuschagne¹¹ formuleer dit soos volg: “Die woord (en woordkombinasies: taal) word bykans uitsluitlik as kommunikasiemedium in die wetgewingsproses aangewend.” As sodanig is dit nie vreemd nie dat een van die invloedrykste en oudste teorieë bepaal dat wette uitgelê behoort te word deur die woorde te bestudeer waarin die wetgewing vervat is. Trouens, dit is dikwels die eerste plek waar uitleg moet begin.¹² Die tekstualisme, wat in die vroeë 19de eeu 'n eerste verskyning gemaak het,¹³ sien die geskrewe teks as soewerein; derhalwe moet die ware betekenis van die teks streng aan die gewone woord (*ipsissima verba*) onttrek word.¹⁴ Wat hier van kardinale belang is, is die sogenaamde gewone

betekenis van woorde en spesifiek die gewone woorde van die wet. 'n Hof moet dus noukeurig oplet na die bewoording van die wet en nie afwyk van die grammatikale of leksikale betekenis van die gewone woorde nie.¹⁵ Labuschagne¹⁶ sê selfs dat wanneer die woorde nie uiting gee aan die bedoeling van die wetgewer nie, die wetgewer die woorde moet verander. Die gesaghebbendste tekstuele voorskrif in Suid-Afrika is sekerlik die hofsaak *Venter v R*, waarin regter Innes reeds in 1907 die volgende as standaard gestel het:¹⁷

In construing the statute the object is, of course, to ascertain the intention which the legislature meant to express from the language that it employed. By far the most important rule to guide courts in arriving at that intention is to take the language of the instrument ... as a whole, and, when the words are clear and unambiguous, to place upon them their grammatical construction, and to give them their ordinary effect.

Deur sedertdien telkemale na regter Innes se uitspraak te verwys, is die “goue reël” gevestig. Die goue reël mag by uitsondering verbreek word wanneer die bewoording tot onredelike, absurde of veelvoudige gevolgtrekkings lei.¹⁸ Slegs wanneer woorde onduidelik voorkom, is uitleg nodig.¹⁹

Die tekstualisme was jare lank die norm in Suid-Afrikaanse wetsuitleg.²⁰ Ten spyte van tekstualisme se diep wortels beweer Devenish²¹ dat dit in Suid-Afrika egter aan die kwyn is. Du Plessis²² verskil egter van Devenish en voer trouens aan dat tekstualisme die vernaamste benadering is:

It is, for instance, still *the* major point of reference for a classification of common law theories of statutory interpretation on the assumption that the interpretation of a statute necessarily commences with its actual words or (clear) language. Other approaches to statutory interpretation are accordingly regarded as deviations from the literalism instead of theoretical positions in their own right.

Die tekstualisme is uiteraard nie sonder kritiek nie. Smith²³ noem die tekstualisme 'n absurde benadering, terwyl Posner²⁴ daarna verwys as die “plain meaning fallacy”. Cowen verwys onder meer na die praktyk om spesifieke woorde te selekteer en aan daardie woorde 'n prima facie-betekenis te gee wat mettertyd weer gewysig kon word.²⁵ Die tekstualisme is byvoorbeeld nie in staat om vae of meerduidige woorde te verklaar nie.²⁶ Dit lei daartoe dat woordeboeke toenemend gebruik word om die oënskynlik eenvoudige woordprobleme op te los.²⁷

'n Woordeboek bied 'n oënskynlik betroubare wyse om die gewone betekenis van woorde op te soek of om 'n hof se begrip van 'n woord te bevestig.²⁸ Dit bied 'n manier om beter insig te verkry in die “korrekte” interpretasie van dubbelsinnige woorde. Volgens Du Plessis word die gebruik van kundiges nie toegelaat om getuienis te lewer ten opsigte van die gewone betekenis van statutêre taal nie (in teenstelling met regstegniese taal).²⁹ Die betekenis is “mos” gewoon, dus alle daags, en benodig nie veel uitleg nie; 'n woordeboek lewer skynbaar die nodige kundigheid. Dié benadering kan moontlik soms teen die regsproses inwerk en dit kan moontlik by tye eerder help om 'n hof se taak (naamlik die uitlê van wette) te ondermyn. Die konstante beklemtoning van die gewone betekenis van woorde bring ons op die idee dat sowel die wetgewer as die wetsuitlegger partykeer onder 'n wanindruk verkeer dat die sogenaamde gewone taal eenvoudig is om uit te lê, terwyl tegniese taal moeilik is om te interpreteer. Die teenoorgestelde is by tye waar. Tegniese taal is meestal eenduidig en presies, terwyl gewone woorde dikwels tot uitlegprobleme lei.³⁰ 'n Benadering tot die uitleg

van gewone woorde vanuit die linguistiek (byvoorbeeld deur die aanwending van semantiese ontledingstegnieke) is 'n potensieel waardevolle en behulp same werkswyse (ten spyte van die hof se verbod op die getuie nis van kundiges by die uitleg van "gewone woorde").

2.2 Bedoelingsteorie

Die bedoelingsteorie staan ook bekend as die subjektiewe teorie en gaan van die standpunt uit dat die wetgewer se bedoeling nagespoor behoort te word deur veral na die klaarblyklike en eenduidige taal van die wetgewing op te let.³¹ Soos met die tekstualisme mag daar nie van die gewone betekenis van woorde afgewyk word nie, tensy daardie woorde strydig is met die bedoeling van die wetgewer.³² Die woorde en sinskonstruksies van 'n wet is die "primêre bron waartoe die wetsuitlegger hom keer om vas te stel wat die wetgewer se bedoeling (gedagtes) is ... Die geskrewe regsreëls is dus die doelbewuste woord- en konstruksie-keuse van die wetsopsteller."³³ Dit is voor die hand liggend dat taal ook in die bedoelingsteorie 'n onontbeerlike rol speel en 'n noodwendige uitwerking op die uitleg van wette uitoefen. "Bedoeling" is deel van die uitlegproses, want die "wetgewersfunksie is 'n doelgerigte aktiwiteit".³⁴

'n Geskrewe teks sê nie wát 'n skrywer se gedagtes is nie, maar eerder hóé 'n skrywer se gedagtes weergegee is en volgens Van den Bergh moet die wetsuitlegger probeer vasstel wat die "hoe" agter die wetgewer se gedagtes is.³⁵ 'n Hof moet dus die vrae stel: Wat wou die wetgewer deur hierdie bewoording bereik? Watter gedrag wil die wetgewer verhoed of verander deur middel van hierdie wet en deur die manier waarop die wet geformuleer is? Wat het die wetgewer met hierdie woord(e) bedoel? Wat het die wetgewer beoog?³⁶ Hierdie benadering is basies bekragtig deur die saak *Farrar's Estate v Commissioner for Inland Revenue*,³⁷ wat duidelik van die tekstualisme verskil: "The governing rule of interpretation – overriding the so-called 'golden rule' – is to endeavour to ascertain the intention of the law-maker from a study of the provisions of the enactment in question."³⁸ By die uitleg van wette moet die interpreteerder ook die omstandighede in gedagte hou waarbinne die wet tot stand gekom het, asook die konteks van die wet. Die wetgewer het immers 'n definitiewe doel voor oë gehad en daarvolgens 'n konsepwet ter tafel gelê.

Die bedoelingsteorie loop egter sterk onder kritiek deur, spesifiek omdat die bedoeling van die wetgewer nie altyd so duidelik is nie.³⁹ Devenish wys op die ironie dat die bedoeling soos deur 'n hof bepaal, nie noodwendig gelykstaande is met die outentieke bedoeling van die wetgewer nie.⁴⁰ Die frase "bedoeling van die wetgewer" skep verder verwarring.⁴¹ Die frase kan na minstens drie moontlikhede verwys, naamlik die opdrag van die hoogste reg (byvoorbeeld die grondwet), die idees wat agter die geskrewe teks skuil, en die operasionele uitwerking van die uitgevaardigde wet.⁴² Die saak word gekompliseer deurdat kommentators die frase gebruik sonder om werklik te verduidelik wat daarmee bedoel word.⁴³ Verder bied die bedoelingsteorie geen werklik betroubare wyse om dubbelsinnige of vae woorde te hanteer nie.⁴⁴ Hier is die gebruik van woordeboeke om 'n hof by te staan in die soeke na die wetgewer se bedoeling ook 'n gegewe. Op die keper beskou kom dit voor asof die taalprobleme wat 'n hof by die uitleg van wette ervaar, soortgelyk is in die tekstualisme en die bedoelingsteorie.

Du Plessis verwys na die feit dat wette meestal deur 'n aantal skrywers en adviseurs geformuleer word en dat die finale weergawe van 'n wet waarskynlik 'n kompromie tussen verskillende partye is.⁴⁵ Sedert 1996 kry die publiek self die geleentheid om kommentaar op konsepwette te lewer, wat beteken dat Jan Publiek as 't ware 'n mede-outeur word. Dit raak

derhalwe kompleks om die wetskrywer te identifiseer en daarvolgens vas te stel wat sy/haar/hulle bedoeling was. Met soveel potensiële skrywers betrokke by een wet en die waarskynlikheid dat die bedoeling van hul idees onderhandelbaar is, laat dit vrae ontstaan omtrent die betroubaarheid van die klaarblyklike en eenduidige taal van die wetgewing. Soos Cockram dit stel, ontbreek dit die wetgewer se keuse van woorde en frases dikwels aan duidelike betekenis en sekerheid.⁴⁶ Die onsekerheid omtrent die taal in statute affekteer uiteraard die bedoeling van die wetgewer.

Uiteindelik berus die onus grootliks op die wetsuitlegger om by die aanvanklike bedoeling van die wetgewer uit te kom.⁴⁷ Die betekenis lê in woorde verberg en die wetsuitlegger moet daardie betekenis (die bedoeling van die wetgewer) ontgin en oordra.⁴⁸

2.3 Doeldieningsteorie

Die doeldieningsteorie (*purposive approach*) verskil van die bedoelingsteorie in die sin dat elke wet 'n bepaalde doelwit het en dit is 'n hof se verantwoordelikheid om toe te sien dat daardie doelwit bereik word.⁴⁹ Dit gaan dus nie hier om die bedoeling van die wetgewer nie, maar eerder om die gesogte resultaat van die wet. 'n Hof word nie gebind deur semantiese en grammatiese konvensies nie, maar neem die groter konteks en die uitwerking van die wet in oorweging. Die toepassing van die doeldieningsteorie gaan daarom gewoonlik gepaard met die sogenaamde kwaadreël (*mischievous rule*), wat beteken dat kwade gedrag deur middel van die wetgewing voorkom moet word.⁵⁰ In die geval waar die taal nie klaarblyklik of eenduidig is nie, kry die gesogte doelwit voorrang. Met ander woorde, as die wet daargestel is om dwelmsmokkelary te voorkom, gaan 'n hof nie veel aandag skenk aan taalkwessies (Steyn noem dit "letterknegtelike woordkibbelary")⁵¹ indien die taal moontlik die uitwerking van die wet kan ondermyn nie. Die groter prentjie, naamlik dwelmsmokkelary, is hier van belang.

Die doeldieningsteorie is 'n gewilde uitlegteorie in Europa en word in mindere mate in Suid-Afrika toegepas.⁵²

2.4 Die "behoorlike" benadering

In 'n onlangse studie verwys Buttrick na 'n nuwe benadering tot die uitlê van wette wat volgens hom voortaan deur Suid-Afrikaanse hove gevolg behoort te word.⁵³ Dié benadering is deur die hoogste hof van appèl in Bloemfontein by monde van appèlregter Wallis in *Natal Joint Municipal Pension Fund v Endumeni Municipality*⁵⁴ in die lewe geroep.⁵⁵ Volgens Buttrick vorm appèlregter Wallis se uitspraak die mees onlangse gesag rakende die uitleg van statute. Die "proper approach" behels die lees van 'n wet in die konteks van sowel sodanige wet as die omstandighede waarmee 'n hof in 'n bepaalde saak te doene kry. Die gewone grammatikareëls en die sintaksis van die taal in die wet geniet nog steeds aandag, maar vorm nie meer die spilpunt van uitleg nie. Met ander woorde, 'n hof moet steeds kennis neem van die gewone betekenis van woorde, maar dié betekenis(se) moet saam met die doel en konteks relevant tot daardie woorde oorweeg word.⁵⁶ 'n Hof kan immers nooit van die interpretasie van woorde afwyk nie, aangesien die Interpretasiewet 33 van 1957 voorskryf dat betekenis aan elke woord toegeken moet word.⁵⁷ Die behoerlike benadering vorm ooglopend 'n kombinasie van die tekstualisme, die bedoelingsteorie en die doeldieningsteorie.

Elkeen van die onderskeie teorieë word gebind deur die sogenaamde gewone betekenis van woorde. Maar wat is "die gewone betekenis van woorde"?

3. Die “gewone betekenis” van woorde

Wat is betekenis? Tallose semantici trag om te verduidelik wat betekenis is en hoe betekenis gekonstrueer word. Lyons stel dit van die begin af duidelik dat daar verskeie betekenisse bestaan en dat dit byna onmoontlik is om die konsep bevredigend te omskryf.⁵⁸ Van Jaarsveld verwys na Reichling wat betekenis “de nachtmerrie van de taalkunde” noem weens die meerduidige en soms verwarrende aard daarvan.⁵⁹ Betekenis is moeilik definieerbaar, want enersyds is dit ’n gelaaide konsep wat self baie dinge kan beteken. Andersyds is dit ’n konsep waarvan die betekenis ontwykend is; dit is dus tegelykertyd meerduidig en vaag. Die woord *betekenis* is self problematies en meerduidig en volgens De Klerk moet die semantiek juis nié vra “Wat is betekenis?” nie; dit handel eerder oor die keuses wat sprekers uitoefen.⁶⁰ Volgens Löbner het die woord *betekenis* verskillende toepassings, waarvan sommige gebruik relevant is tot die semantiek en ander buite die semantiek tuishoort.⁶¹ Murphy meen betekenis hou onder meer verband met die verhouding tussen ’n woord en die ding(e) waarna daardie woord verwys.⁶² Met ander woorde, betekenis kan gesien word as die verhoudings tussen woorde wat sowel konkrete as abstrakte items in ’n mens se wêreld aandui. Maar as *betekenis* as konsep én woord reeds ietwat netelig is, hoe moet ’n mens sin maak van ’n sogenaamde “gewone” betekenis?

Die argument dat ’n woord oor ’n “gewone betekenis” beskik, is – om begryplike redes – iets wat reeds deur akademici in die regsdissipline stofgetrap is en waaroor daar nog steeds geen finale konsensus bereik is nie. Hutton verwys na ’n ooglopende ironie, naamlik dat akademici in die linguistiek nie enige bydraes lewer tot ’n beter begrip van “gewone betekenis” nie, wat beteken dat regslui hulle nie tot die taalkunde kan wend vir potensiële klarigheid nie.⁶³ Maar die verskynsel “gewone betekenis” is iets wat deel vorm van die regshermeneutiek en tradisioneel nie binne die linguistiek beredeneer is nie.⁶⁴ Dit is maar betreklik onlangs dat forensiese linguiste die beginsel van ’n gewone betekenis bevraagteken het.⁶⁵ Hutton raak egter ’n belangrike punt aan: die taalwetenskap behoort self tot die debat toe te tree en te probeer sin maak van die idee van die gewone betekenis van woorde.

Wat presies is die gewone betekenis van ’n woord en waarom is dit by tye noodwendig problematies?

Met “gewone” betekenis bedoel regsgeleerdes die duidelike, natuurlike, “*plain*”, letterlike en alledaagse betekenis;⁶⁶ die “begrijpelijke taal”.⁶⁷ Dit dui op die betekenis van woorde wat nie meerduidig is nie; die populêre betekenis.⁶⁸ Daar word ook van die grammatikale betekenis van woorde gepraat.⁶⁹ Steyn verwys daarna as die “mond van sy [die wetgewer se] onderdane”, dus die taal van Jan Alleman.⁷⁰ Elkeen van bostaande sinonieme (en daar is nog) help om ’n duideliker beeld van die betrokke konsep te vorm; tog is daar genuanseerde verskille tussen hierdie sinonieme wat ’n mens in sekere mate steeds onseker laat. Smith praat byvoorbeeld van ’n “normale taalgebruiker”.⁷¹ Wie kwalifiseer as ’n normale taalgebruiker? En waarna verwys die “normaal”? Na die gebruiker of die taal?

Wat die gewone betekenis van woorde nog impliseer is dat ’n hof se gesag om verder as daardie gewone woorde te gaan, ingeperk word. Dit wil sê as die woorde se betekenis vanselfsprekend is, moet ’n hof dit so aanvaar en by die letter van die woord hou. Die Duitse term hiervoor is *Wortlautgrenze*, wat basies “bewoordingsgrens” beteken. Die bewoording van ’n statuut skep outomaties grense vir die wetsuitlegger, mits die bewoording op gewone woorde neerkom; Groenewegen praat van ’n afbakingsargument.⁷² As die betrokke

woorde 'n sogenaamde gewone betekenis het, beperk dit (doelbewus) die uitleg van die wet. Die uitdaging lê veral in die feit dat gewone woorde eintlik nie so gewoon is nie. As oplossing wend voorsittende beamptes hulle graag tot woordeboeke,⁷³ ook deels sodat hulle nie die grense wat deur gewone woorde daargestel word, oorskry nie. Wetskrywers gebruik woorde wat hulle vermoedelik dink is eenduidig. Dit is dan ook hier waar taalkundiges ingeroep kan word om die meerduideligheidsmoontlikhede of die vaagheid van woorde te toets of na te gaan, in 'n poging om latere taalkwessies te verminder. Taalkundiges behoort deel van die wetskryfproses te wees.

Solan vra onder meer: "How plain can language be?"⁷⁴ Kan 'n mens hoegenaamd van gewone taal binne regskonteks praat? Die volgende twee gevalle dui aan hoe gewone woorde problematies kan wees:

Christensen en Kübbeler verwys na 'n scenario rakende die geval van tandgoud.⁷⁵ Tydens die verassingsproses van lyke bly die goud wat in 'n persoon se tande gestop is, agter. Die goud word nie deur die proses vernietig nie. Vraag: Wanneer 'n werknemer by die krematorium die goud steel, kan dit beskou word as doodsrusversteuring of lyksbeskadiging? Om te bepaal of die verasser oneerbiedig met die gestorwene omgegaan het, moet 'n hof eers bepaal of die goud deel van die as vorm. Dus: Wat is die gewone betekenis van die woord *as*? Die oënskynlik maklikste antwoord mag dalk wees: die oorskot van iets nadat dit uitgebrand het. 'n Hof het egter gevind dat daar meerdere definisies vir *as* is, maar dat elkeen van die nageslaande definisies goud uitsluit. As die goud dus nie deel van die oorskot vorm nie en dan gesteel word, kan dit sekerlik nie meer as lyksbeskadiging deurgaan nie. Tog het een hof beslis dat daar geen verskil is tussen iemand wat 'n goue tand uit 'n lyk se mond trek en iemand wat die goud uit die as van 'n lyk verwyder nie, derhalwe lyksbeskadiging pleeg. 'n Ander hof bevind die beskuldigde aan doodsrusversteuring skuldig, want die goud vorm nie deel van die lyk se as nie, daarom is daar nie sprake van lykskending nie.⁷⁶ In hierdie geval was die gewone betekenis ontoereikend.

'n Tweede voorbeeld is een wat Smith (2009) noem.⁷⁷ Hy vergelyk die wetgewer met 'n slaghuis en die wet met die slagter se kennisgewing teen sy winkelvenster. Die kennisgewing lui: "Honde verbode". Enigeen wat sy/haar hond saamneem slaghuis toe, moet die hond buite vasmaak. Die wet is klaarblyklik. Maar die persoon wat met 'n meerkat in sy arms die slaghuis wil binnestap, sal dink die kennisgewing is slegs op honde-eienaars van toepassing. As dit hier om die *bedoeling* van die wetgewer gaan, moet die kennisgewing breër gelees word as bloot 'n beperking op honde. Die kennisgewing het immers ten doel om die higiëniese praktyk van die slaghuis te waarborg. Maar die bewoording van die kennisgewing skiet duidelik tekort. Wat sou 'n beter woordkeuse wees? "Huisdiere verbode"? Maar 'n meerkat is nie 'n huisdier nie. Waaroor gaan dit dus eintlik hier? *Viervoetige* diere? Dit sluit outomaties voëls, slange en goggas uit. Wat van net *diere*? Maar is die mens nie ook maar 'n dier nie? *Lewende hawe*, stel Smith voor, is moontlik die beste bewoording vir die betrokke konteks.⁷⁸ Smith se voorbeeld bewys dat die bedoeling van 'n wetgewer nie altyd gemeet kan word aan die gewone betekenis van die woorde in regsreëls nie. Cowen sê dit is verkeerd om te probeer raai wat die doel van 'n wet is en dan besef dat die gewone betekenis van woorde nie aan daardie bedoeling kon uiting gee nie.⁷⁹

Denkers soos Steyn beweer dat wetgewing in 'n standaard geformuleer is wat deur Jan Publiek verstaan sal word.⁸⁰ Die woorde "gewone betekenis" impliseer immers dat woorde duidelik en eenduidig is.⁸¹ Smith se voorbeeld illustreer hoe doodgewone woorde soos *honde*, *huisdiere*, *diere* en *viervoetiges* ontoereikend is. Wetgewing kan nie in sulke

eenvoudige taal geplaas word nie, want sulke taal is juis nie eenvoudig nie. Gesien in die lig daarvan dat die president sedert 1994 meestal Engelse wettekste onderteken (wat beteken dat die Engelse dokument dan die standaardteks vorm), wonder 'n mens of Jan Publiek se Engelse taalvaardighede hom toelaat om sogenaamde gewone woorde te verstaan. In watter mate verstaan Engelssprekende persone die gewone betekenis van woorde soos dit in statute opgeteken staan? As wetgewing in gewone taal geplaas sou word, beteken dit dat wetskrywers van bestaande korpusse en konkordansieprogramme gebruik maak om die gepaste woorde te vind; gewone woorde wat daagliks deur gewone mense in tallose kontekste gebruik word. Botha praat hier van omgangstaal.⁸² Dit is vanselfsprekend dat Jan Publiek noodwendig op sý begrip van woorde, sý gewone betekenis, sal staat maak wanneer hy die wet moet uitlê en nie die “gewone” woorde van die wetgewer nie. Om aan te neem dat wetgewing in 'n maklik verstaanbare standaard geskryf is, is onkundig.

Labuschagne verskil van Steyn wanneer hy sê: “Die gewone betekenis van 'n woord (of frase) beteken soms die gewone betekenis in regsverband.”⁸³ Dit kom dus neer op betekenis binne die regshermeneutiek; die manier waarop die uitlegteorie, hetsy meestal die tekstualisme of die bedoelingsteorie, bepaal hoe “gewone betekenis” gedefinieer behoort te word. Maar Labuschagne se gebruik van die woord “soms” dra by tot die verwarring; wanneer moet woorde in regsverband geïnterpreteer word en wanneer word uitleg buite regsverband toegelaat? Labuschagne is egter self inkonsekwent. In dieselfde 1988-artikel noem hy dat “algemene woorde algemeen verstaan moet word”. Wat beteken dit? Hoe verstaan 'n mens iets op algemene wyse? Moet 'n mens algemene woorde algemeen verstaan wanneer dit nie in regsverband gelees hoef te word nie? Die siening dat gewone betekenis binne regsgrense verstaan moet word, is nie beperk tot Labuschagne nie. De Ville wys op 'n bespreking in *Finbro Furnishers (Pty) Ltd v Registrar of Deeds, Bloemfontein*⁸⁴ waarin die woord *mineral* volgens sy “populêre betekenis” geïnterpreteer behoort te word. Gevolglik word die term *popular sense* verstaan as

the way in which the word is understood by people familiar with the subject-matter with which the statute is dealing – not through the eyes of a reader who is entirely ignorant or completely unschooled in the subject-matter.⁸⁵

Daar is 'n duidelike teenstrydigheid sigbaar: aan die een kant word die gewone betekenis van woorde beskou as die taal van die massas; die eenvoudige taal. Aan die ander kant word die gewone betekenis van woorde gesien as die taal van geskooldes; mense wat kundig is binne 'n bepaalde terrein.

Labuschagne sluit egter sinvol by Cowen en Devenish aan wanneer hy beweer dat daar nie so iets soos 'n gewone betekenis van woorde bestaan nie.⁸⁶ Cowen en Devenish argumenteer dat woorde deur kontekstuele faktore betekenis ontvang.⁸⁷ Die betekenis van woorde word deur middel van kollokasie, in sinsverband en ook in die groter konteks waarin die woord gebruik word, gekonstrueer.⁸⁸ In die geval waar meer as een “gewone betekenis” bestaan, moet die konteks waarin die woord gebruik is, in ag geneem word.⁸⁹ Die semantiese waarde van meerduidige woorde is in bepaalde opsigte van konteks afhanklik. Maar De Ville, wat sterk onder die invloed van De Saussure en Derrida verkeer, argumenteer dat konteks grensloos is,⁹⁰ dit wil sê dat konteks self meerduidig kan wees en nie noodwendig beter lig op betekenis of meerduidigheid werp nie. Die wetsuitlegger moet daarom versigtig wees om nie te swaar op konteks staat te maak nie. Konteks moet verkieslik saam met ander instrumente ontplooi word.

4. Die Interpretasiewet 33 van 1957

'n Instrument wat veronderstel is om 'n duidelike riglyn daar te stel, is die Interpretasiewet, waarvolgens statute in Suid-Afrika geïnterpreteer moet word. Devenish dui aan dat die wet onder meer die beginsel van "outentieke uitleg" behels, wat bepaal dat die wetgewer betekenis aan woorde toeskryf.⁹¹ Daardie betekenis word meestal deur die grammatiese aard van die woord, die regstradisie en konteks bepaal. Aan elke woord moet daar 'n betekenis gegee word en die betekenis van woorde moet verkieslik konsekwent wees in dieselfde wet.⁹²

Artikel 1 hanteer algemene bepalings by die toepassing van die wet (asook die uitleg van betekenis) wat op die hele land van toepassing is en word soos volg bewoord:

Die bepalings van hierdie Wet is van toepassing op die uitleg van elke wet (soos in hierdie Wet omskryf) wat by of na die inwerkingtreding van hierdie Wet in die Republiek of in enige deel daarvan van krag is, en op die uitleg van alle verordeninge, reëls, regulasies of voorskrifte wat kragtens enige wet uitgevaardig is, *tensy daar iets in die taal of samehang van die wet, verordening, reël, regulasie of voorskrif is wat strydig is met sodanige bepalings of tensy 'n ander bedoeling daaruit blyk.*⁹³

Die gekursiveerde woorde suggereer 'n vanselfsprekende *Wortlautgrenze*; slegs wanneer die taal *strydig* is, hoef die bepalings nie volgens die letter toegepas te word nie. Ofskoon daar ruimte gelaat word vir die hantering van moeilike gevalle, moet die wetsuitlegger dus by die grense van die taal hou.

Waar dit duidelik blyk dat die gewone gebruik van 'n term binne sy konteks verskil van hoe die wetgewer dit verstaan, mag howe van die wetsomskrywings afwyk. Hier is die woord *strydig* in artikel 1 van die Interpretasiewet weer eens van belang.

As voorskriftelike wet is die Interpretasiewet uiters vaag en die bewoording troebel, met spesifieke verwysing na riglyne vir die hantering van semantiese kwessies. Behalwe artikel 2 in die Interpretasiewet wat omskrywings weergee en sodoende ook 'n presedent vir ander wette skep, word daar nêrens eksplisiet aangedui hoe woorde, frases of sinne geïnterpreteer moet word nie. Die hantering van betekenis en wetsuitleg word meestal vanuit die regsfilosofie en -teorieë benader en word telkens deur 'n groot aantal hofsake uiteengesit. Daar word nóg in die eerste nóg in die tweede artikel aangedui hoe die wetsuitlegger problematiese woorde, frases of sinne moet benader, veral wanneer dié semantiese sake die kern van die geskil vorm. Daar is geen riglyne met betrekking tot woordeboekgebruik nie; die Wet bepaal ook nie in watter mate taalwetenskaplike bydraes toegelaat mag word en watter vorm só 'n ingryping mag aanneem nie. Dié kwessies word eerder herhaaldelik deur howe hanteer: howe skep die nodige presedente vir die toekomstige uitleg van wette. In hierdie opsig slaag die Interpretasiewet glad nie in sy doel nie. Devenish beskou die Interpretasiewet as verouderd en stel voor dit word drasties hersien.⁹⁴ As die Wet hersien word en meer gedetailleerde voorskrifte en riglyne bevat, sal howe nie nodig hê om toenemend self riglyne te skep nie.

5. Woordeboeke

Aangesien woordeboeke 'n gereelde bron by die uitleg van wette uitmaak, is dit sinvol om 'n goeie begrip van die aard en omvang van woordeboeke te hê. Onkunde oor woordboeke lei uiteraard tot die onkundige gebruik van woordeboeke. Dit is ook die uitgangspunt van hierdie artikel om 'n alternatief vir woordeboeke voor te stel, derhalwe is dit kardinaal om sowel die sterk- as swakpunte van woordeboeke vas te stel.

5.1 Wat is 'n woordeboek?

'n Woordeboek is 'n naslaanbron.⁹⁵ Landau verwys na 'n woordeboek as 'n teks wat die betekenis van woorde beskryf, wat illustreer hoe woorde in konteks gebruik kan word en wat dikwels 'n aanduiding gee van hoe die betrokke woord uitgespreek behoort te word.⁹⁶ Howard verwoord dit soos volg:

Every household is assumed to have one; children are taught how to consult the dictionary in school; there is one in every office. Lawyers quote the dictionary in court, teachers and lecturers appeal to it, politicians and preachers argue from its definitions. The dictionary is part of the cultural fabric of our society; each major new edition warrants a review in the daily press. And we all take what the dictionary says as authoritative: if the dictionary says so, then it is so. Life would be impossible if the dictionary was not the final arbiter in our linguistic disputes.⁹⁷

Hoewel daar ooreenkomste is tussen 'n woordeboek en 'n ensiklopedie, funksioneer dié twee bronne tog apart van mekaar.⁹⁸ Jackson voer aan dat woordeboeke egter meer as net naslaanbronne vir die opsoek van woorde is; dit dien ook as register van woorde wat op 'n gegewe tyd in 'n taal voorgekom het.⁹⁹ Woordeboeke weerspieël in sekere mate die volksmond. Daarbenewens kan woordeboeke pertinent as 'n pedagogiese bron dien weens die ensiklopediese kennis en remediërende advies daarin vervat.¹⁰⁰ Oorweeg byvoorbeeld woordeboeke vir aanleerders of kinders.

5.2 Die aanwending van woordeboeke

In 2000 publiseer Béjoint die resultate van vraelyste oor woordeboekgebruik en kom tot die gevolgtrekking dat die twee hoofgebruike van woordeboeke by die opsoek van 'n woord se betekenis en spelling berus.¹⁰¹ In die inleiding van die *Encarta Concise English Dictionary*¹⁰² beweer die hoofredakteur dat hulle die gebruikers uitgevra het oor hul behoeftes in woordeboekgebruik. Volgens die *Encarta*-peiling wil gebruikers die spelling en betekenis van 'n woord nagaan en bepaal of 'n sekere woord korrek gebruik is. Verder wil gebruikers weet hoe 'n woord uitgespreek word en waar 'n woord vandaan kom.¹⁰³

Bostaande vermeld die ooglopende funksies van 'n woordeboek. Nóg 'n moontlike funksie kan onderskei word: met betrekking tot die betekenis van woorde kan 'n woordeboek gebruik word om die betekenis van 'n onbekende woord by te leer, of die gebruiker kan juis 'n woordeboek raadpleeg om 'n bestaande betekenis te bevestig. As 'n mens 'n woordeboek beskou as 'n register (oftewel rekord) van die volksmond, kan 'n woordeboek selfs verder gebruik word om te bevestig op watter verskillende maniere 'n bepaalde woord in die volksmond gebruik word. 'n Woordeboek as bevestigende bron help juis om 'n spesifieke woord se meerduidigheid te bevestig deur die verskillende betekenisse aan te dui. In die geval waar 'n woordeboek gebruik word om woordbetekenis en -gebruik te bevestig, is dit

beter om woordeboeke te oorweeg wat uit korpora, verteenwoordigend van alledaagse taal, saamgestel word.

Die doel van 'n woordeboek, asook die uiteindelijke teikenmark, oefen 'n groot invloed op die funksie van 'n woordeboek uit. Die verskillende soorte woordeboeke en die formate wat hierdie woordeboeke aanneem, word gedeeltelik deur die aanwending bepaal. Aangesien die teikengehoor van enige teks kardinaal is by die skeppingsproses, lê dit voor die hand dat die gebruiker 'n rol speel in die aanwending van 'n woordeboek. Ofskoon woordeboeke deur 'n wye verskeidenheid gebruikers geraadpleeg word, is Atkins en Rundell steeds van mening dat 'n woordeboek oor tipiese gebruikers en gebruike beskik.¹⁰⁴ Die gebruik en gebruiker het 'n wederkerige invloed. 'n Tweetalige skoolwoordeboek het immers 'n baie spesifieke teikengroep en het as sodanig 'n baie bepaalde aanwending tot gevolg, naamlik die opsoek van 'n teikenwoord vanuit die brontaal.

As 'n mens dus aanvaar dat 'n bepaalde woordeboek op sekere gebruikers afgestem word en vir spesifieke doeleindes aangewend word, kan 'n mens ook aanvaar dat die aanwending van dieselfde woordeboek deur 'n persoon buite die teikengroep en teikengebruik verskeie implikasies kan hê. Dit wil sê dat 'n hof uiters versigtig met woordeboeke moet omgaan en geensins lukraak enige woordeboek kan nadersleep nie. Aangesien die howe gereeld met die gewone betekenis van woorde werk, verwag 'n mens dat verklarende woordeboeke die voorkeurbron behoort te wees. Die probleem is egter dat daar nie een, homogene verklarende woordeboek is nie. (En geen van die verklarende woordeboeke in Suid-Afrika se opstellers beskou die Suid-Afrikaanse hof as die tipiese gebruiker nie.)

Atkins en Rundell tref 'n belangrike onderskeid tussen dekodering en enkodering in die naslaan van omskrywings.¹⁰⁵ Dekodering is 'n meer passiewe handeling waartydens 'n onbekende woord opgesoek word om die konteks beter te begryp. Daarteenoor word 'n woordeboek ook ingespan vir enkoderingsdoeleindes. Enkodering is 'n aktiewe (en meer komplekse) handeling waardeur 'n persoon die gekose woord probeer gebruik, hetsy in 'n bekende of in 'n onbekende konteks. Dit beteken dat 'n persoon baie meer omtrent die betrokke woord moet weet. Die tipe inligting waarvoor die woordgebruiker moet beskik, is die semantiese eienskappe, sosiolinguistiese eienskappe (soos register, variëteit), pragmatiese en konnotatiewe eienskappe, kollokasie asook die konteksgebondenheid van die woord.¹⁰⁶ Dit kom voor asof die meeste woordeboeke meestal vir dekoderingdoeleindes geskep word en in mindere mate eksklusief vir enkoderende gebruik bedoel word.¹⁰⁷ Daar is dus 'n aantal verskillende soorte woordeboeke met uiteenlopende aanwendingsdoelwitte waarvan 'n hof moet kennis neem.

5.3 Verskillende soorte woordeboeke

Volgens Jackson en Murphy benader mense 'n woordeboek as een, unieke teks.¹⁰⁸ Soos Murphy dit stel: "Note how people speak of *THE dictionary*, much as they would speak of *THE Bible* or *THE Koran*."¹⁰⁹ Die gebruik van die bepaalde lidwoord impliseer dat daar slegs een weergawe van 'n taal verteenwoordig word, aldus Murphy. 'n Woordeboek is uiteraard nie een, unieke teks nie. In plaas van een, homogene woordeboek is daar 'n legio soorte woordeboeke en geen twee volg presies dieselfde benadering in die samestelling daarvan nie. Woordeboeke bevat ook nie dieselfde woorde nie en word beslis nie op een, homogene gebruiker afgestem nie. Verskille kom voor op grond van grootte, die aantal trefwoorde, die organisasie van die woorde (meestal alfabeties, maar somtyds tematies), die ouderdom van gebruikers, die omvang van die woordeskat met betrekking tot tyd (kan die

woordeskat sinchronies of diachronies beskou word?), die koste daaraan verbonde, en die aard van die onderwerp (die taalvariëteit, idiome, sinonieme, spelling, blokkiesraaisels).¹¹⁰

Hoewel die verskillende soorte woordeboeke uiteenlopend deur leksikograwe geklassifiseer word, is daar enkele ooreenkomste wat universeel na vore kom, naamlik die onderskeid tussen enkeltalige en meertalige woordeboeke en die verskil tussen algemene en gespesialiseerde woordeboeke.¹¹¹ Binne hierdie vier kategorieë kan 'n aantal subkategorieë geïdentifiseer word: by enkeltalige woordeboeke tref 'n mens verder onderskeid tussen beknopte en omvattende (volledige) woordeboeke waarvan die aantal trefwoorde meestal verskil. In sommige tale bestaan daar verklarende woordeboeke vir moedertaalsprekers asook aanleerders; in dié geval is die funksie en uitleg van woordeboeke soortgelyk, maar die manier waarop woorde verklaar en omskryf word, is eenvoudiger vir die gebruik deur aanleerders.¹¹² Dit gebeur ook dat sommige tale oor verskillende geografiese gebiede versprei is, byvoorbeeld Engels. Engels is die amptelike taal vir 'n verskeidenheid lande en die lingua franca in selfs nog meer lande. Met soveel uiteenlopende sprekers is daar behoefte aan woordeboeke wat die plaaslike woordeskat en uitsprake uniek aan Engels in daardie streek boekstaaf. Vergelyk byvoorbeeld die Suid-Afrikaanse Oxford Engelse woordeboek met dié van Amerika, Australië en Indië.¹¹³

Gespesialiseerde woordeboeke, hetsy in enkeltalige of in meertalige formaat, is meer vakkundig van aard. Opitz verwys na die feit dat hierdie soort woordeboeke meestal weens professionele behoeftes geskep word en dat linguistiese oorwegings nie altyd die bepalende faktor is nie.¹¹⁴ Die hoofdoel van hierdie soort woordeboeke is meestal om terme te omskryf. As sodanig is die uitspraak, die gebruik van die woord of enige grammatiese inligting waarskynlik uitgelaat.¹¹⁵ Volgens Pearson is die grootste tekortkoming die feit dat tegniese, oftewel gespesialiseerde, woordeboeke juis nie grammatiese inligting bevat nie.¹¹⁶ 'n Vergelyking tussen die *Oxford Dictionary of Economics* (2002) en die *Collins Internet Dictionary of Economics* (2005) bewys byvoorbeeld dat gespesialiseerde, vak tegniese woordeboeke nie dieselfde trefwoorde of ooreenstemmende verklarings vir dieselfde woorde bevat nie. Die lemmatisering van die woord *expenditure* lewer byvoorbeeld uiteenlopende resultate op.¹¹⁷

Svensén tref 'n onderskeid tussen 'n tegniese en 'n spesialiswoordeboek.¹¹⁸ Waar tegniese woordeboeke hoofsaaklik vakspesifieke terminologie hanteer, fokus spesialiswoordeboeke onder meer op woordverhoudinge. Spesialiswoordeboeke sluit die volgende in: kombinasiewoordeboeke, sinoniemwoordeboeke, korpuswoordeboeke, frekwensiewoordeboeke, tesourusse, etimologiese woordeboeke en idioomwoordeboeke.

Indien 'n hof van 'n woordeboek gebruik wil maak, behoort die voorsittende beampte slegs sekere van bovermelde soorte woordeboeke te raadpleeg; 'n hof moet van die aanwendingsmoontlikhede en beperkings van die uiteenlopende woordeboeke bewus wees. Wanneer meertalige of tegniese woordeboeke geraadpleeg word, moet daar verkieslik 'n aantal van hierdie bronne bestudeer word, aangesien 'n enkele woordeboek moontlik onbevredigend kan wees. Meertalige en tegniese woordeboeke se hantering van trefwoorde is dikwels meer beperkend as dié van 'n goeie verklarende woordeboek. 'n Verklarende woordeboek bied byvoorbeeld basiese grammatiese inligting wat nodig is vir 'n beter begrip van die betrokke woord se gebruik en bied somtyds ook gebruiksmoontlikhede binne konteksgebonde voorbeelde aan. Dit is daarom kardinaal dat gebruikers, onder meer 'n hof, oordeelkundig met woordeboeke omgaan, selfs wanneer dit 'n regswoordeboek is.

5.4 Definisies

Pearson vermeld dat verklarende woordeboeke vir moedertaalsprekers gewoonlik 'n oorsig van die leksikon van 'n taal bied.¹¹⁹ Die eerste doel van 'n verklarende woordeboek is om 'n woord te definieer. Gebruikers wil weet wat woorde beteken. Uiteindelik is dit die leksikograaf wat uit sy kundigheid en ervaring besluite neem en keuses uitoefen.¹²⁰ Daar sit dus 'n mens agter die blaaie van die boek. Landau¹²¹ verwys verskeie kere na die feit dat leksikograwe foute maak en dat die saamstel van woordeboeke nie 'n presiese wetenskap is nie.

Goddard is van mening dat hoewel definisies nie altyd ewe akkuraat kan wees nie, hulle wel betroubaar behoort te wees deur aan te dui hoe die woord gebruik kan word.¹²² Om daarin te slaag, kan 'n definisie nie te breed of te eng wees nie, en dit kan ook nie sirkulêr en onduidelik (of obskuur, aldus Goddard) wees nie. Volgens Goddard kan definisies juis onduidelik voorkom wanneer woorde oënskynlik gewoon lyk, maar dan op 'n semimetamorfe wyse of in 'n ongewone konteks toegepas word.

Volgens Jackson het definisies ten doel om die denotasie van 'n lekseem te beskryf, terwyl konnotasie selde in woordeboeke hanteer word.¹²³ Landau is dit met Jackson eens en wys 'n belangrike saak uit, naamlik dat woordeboeke slegs sekere betekenis insluit en ander ignoreer.¹²⁴ Net omdat sekere betekenis – soos konnotasies – nie in woordeboeke opgeneem is nie, beteken nie dat daardie betekenis nie bestaan nie of dat leksikograwe nie van dié betekenis bewus is nie.

Dit is belangrik om te beseft dat woordeboeke na aanleiding van verskillende strategieë saamgestel word en dit is kardinaal dat 'n hof en regslui kennis daarvan neem. Die strategie bepaal die manier waarop 'n woord (of term) se betekenis verduidelik word en bepaal ook in talle opsigte hoe die gebruiker 'n woordeboek moet benader. Die teikengebruiker vorm deel van hierdie strategie en oefen direk 'n invloed op die aard en omvang van definisies uit.¹²⁵ Die leksikograaf moet 'n woordeboekgebruiker se perspektief in gedagte hou en twee vrae probeer beantwoord, naamlik: Waarvoor word definisies gebruik en vir wie word die definisies bedoel?¹²⁶ Soos vroeër vermeld, word definisies aangewend om woorde te dekodeer en te encodeer. Vir eersgenoemde is eenvoudiger definisies nodig, maar vir laasgenoemde behoort die definisie baie meer inligting te bevat, sowel grammaties as semanties.

Sommige woordeboeke voorsien slegs illustrasies of simbole met die benaming van elke afbeelding daarby. Ander woordeboeke voorsien aansienlik meer uitgebreide voorbeelde om sodoende die woord se gebruik te demonstree. 'n Hof sal (hopelik) nooit van net 'n illustrasiewoordeboek gebruik maak nie, terwyl 'n kombinasiewoordeboek met uitgebreide voorbeelde moontlik 'n goeie naslaanbron kan wees.

'n Laaste saak wat onder “definisies” aangeraak behoort te word, is die kwessie van terme teenoor woorde. Wanneer woorde vir “gewone” doeleindes gebruik word, verwys ons steeds daarna as *woorde*. Maar wanneer woorde vir “spesifieke” doeleindes gebruik word, verwys ons daarna as *terme*. Vergelyk die woord *kind* in standaardtaal met sy gebruik en uitgebreide betekenis in sake soos *S v Molefe*¹²⁷ en *De Reuck v Director of Public Prosecutions, Witwatersrand Local Division*.¹²⁸ Die definisie van 'n term is klaarblyklik meer kompleks en gedetailleerd as die definisie van 'n gewone woord.¹²⁹ Pearson stel dit soos volg:¹³⁰

Language as a whole is a label used to describe all language and all language situations. It includes not only the language which we use to communicate in everyday situations but also the language which we use in “special” situations ...

Die onderskeid lê egter nie so maklik voor die hand nie. Daar is nie altyd konsensus onder leksikograwe en terminoloë oor wat alles as terme geld nie. Dit is belangrik om die omstandighede waarin woorde gebruik word, in gedagte te hou om sodoende te kan bepaal of die woord 'n term is. Pearson¹³¹ voer aan dat enige woord of frase wat spesiale verwysings maak, as terminologie beskou moet word, in sowel die vakterrein waartoe die woord of frase behoort as ander terreine waarin die woord of frase gebruik word (dit is nie noodwendig dieselfde vakterrein nie). Vergelyk weer die betekenis van 'n woord soos *kind* in 'n regs konteks. Afhangende van die uiteenlopende behoeftes van 'n wetgewer sal *kind* waarskynlik as 'n term in statute gebruik word.

Pearson bespreek 'n aantal terminoloë (Wüster, Felber, Sager, Hoffmann, Trimble en Trimble, Herbert, Godman en Payne, en Yang) se pogings tot 'n onderskeid tussen woorde en terme, en die onderskeid (oorvereenvoudig) is vervolgens 'n groepering van tegniese woorde teenoor nietegniese of algemene woorde.¹³² Tegniese woorde kan vakspesifiek wees en tot slegs een vakterrein behoort of kan by tye interdisiplinêr gebruik word. Die nietegniese woorde kan woorde wees wat vir alledaagse doeleindes gebruik word, of dit kan algemene woorde wees wat spesiale betekenis verkry het en sedertdien meerduidig is. Volgens Svensén is dit dikwels makliker om te bepaal welke woorde in 'n spesialisveld nie spesialiswoorde is nie, eerder as om te probeer vasstel watter woorde as terminologie kan deurgaen.¹³³ Dit is vanselfsprekend dat konteks 'n bepalende faktor in die status van 'n spesialiswoord is.

'n Hof sal met groot sorg moet bepaal of die betwiste woord 'n gewone woord of 'n term is. Terminologie kan eenvoudig nie op dieselfde manier benader word as wat gewone, algemene woorde benader word nie. 'n Hof kan uiteraard nie 'n term as 'n gewone woord in 'n woordeboek opsoek (of op 'n alternatiewe wyse probeer verklaar) nie. Terme is nie gewone woorde nie. Die funksie van sulke woorde is ook anders as dié van gewone woorde. Partykeer lyk woorde gewoon omdat die woord by tye in gewone omstandighede toegepas word, maar eintlik tree die woord, in konteks, as 'n term op. Vergelyk byvoorbeeld die item *noodtoestand*. Dit kan in verskillende kontekste gebruik word, dikwels metafories, maar sodra dit in 'n militêre situasie gebruik word, geld dit as 'n term.

Woordeboeke bied sowel verduidelikings van “gewone” woorde as definisies van terme. Landau skat dat soveel as 40% van trefwoorde in gewone verklarende woordeboeke terme is, 'n verskynsel wat hy aan die samelewing se hoë agting vir wetenskap en tegnologie toeskryf.¹³⁴ Die gevaar kan ontstaan dat 'n woordeboekgebruiker – soos 'n hof – per abuis die verklaring van 'n term lees en dit sien as die definisie van 'n gewone woord, omdat hy/sy eenvoudig nie weet dat die woord eintlik 'n term is nie. Die omgekeerde kan ook gebeur, naamlik dat die verklaring van 'n gewone woord as die verklaring van 'n term gelees word. Dit kan uiteraard tot uitlegprobleme lei, veral waar 'n woordeboek (verkeerdelik; ten koste van konteks) ingespan word as gesaghebbende bron wat sekerheid en definitiewe antwoorde moet verleen.

6. Die gebruik van woordeboeke in 'n hof

Wanneer dit by die betekenis van gewone woorde kom, beweer Hutton dat daar 'n aantal voordele aan 'n hof se gebruik van woordeboeke bo die kundige getuieis van linguïste is:

Consulting a dictionary is a familiar practice within the linguistic experience of lawyers, but asking a linguist is not. Dictionaries are created by professional lexicographers, and so can serve a court as a kind of surrogate expert witness. There is a wide choice of professionally edited dictionaries on the market, with differing definitional styles and contrasting organisation of many entries. The dictionary is also obviously cheaper and more readily available, and its points of view can be ignored if unhelpful, or a second opinion sought. Most importantly the organisation of the dictionary entry is also untainted by direct exposure to the linguistic facts of the case in their social setting. The dictionary, more so than justice itself, is blind to the moral rights and wrongs of the case, whereas an expert witness testifying as to the meaning of words at issue does so with notice or knowledge of the wider legal conflict.¹³⁵

Die gebruik van woordeboeke word deur die Suid-Afrikaanse hof gesanksioneer. In *Fundstrust (Pty) Ltd (In Liquidation) v Van Deventer*¹³⁶ verklaar appèlregter Hefer dat die raadpleeg van woordeboeke baie nuttig en by tye selfs onontbeerlik kan wees.¹³⁷ Labuschagne dui aan dat 'n hof toegelaat is om 'n verskeidenheid woordeboeke te gebruik, nie bloot woordeboeke wat in Suid-Afrika gepubliseer is nie.¹³⁸ In die geval van Afrikaans kan selfs Nederlandse en in uitsonderlike gevalle ook Duitse woordeboeke geraadpleeg word. Labuschagne verwys na appèlregter Kotzé, wat dit in *Association of Amusement* baie duidelik stel dat woordeboeke gesaghebbend moet wees.¹³⁹ "Gesaghebbende" woordeboeke kan moontlik geïnterpreteer word as woordeboeke wat reeds 'n reputasie van betroubaarheid en volledigheid opgebou het (wat dit ook al mag beteken). Appèlregter Kotzé verskil egter van Labuschagne deur teen woordeboeke uit ander lande te waarsku: buitelandse woordeboeke kan misleidend en kultuurspesifiek wees.¹⁴⁰

Weinstein suggereer dat woordeboekgebruik moontlik te make het met beperkte uitlegryglyn; laasgenoemde is veronderstel om aan voorsittende beamptes en regslui bykomende ondersteuning te verleen in die hantering van meerduidige woorde (in statute).¹⁴¹ Meestal is juriste slegs op die wet en vorige hofsake aangewese. Woordeboeke word as 'n objektiewe hulpbron beskou wat help om veral meerduidige of onduidelike woorde te verstaan;¹⁴² dit kan as 'n goeie eksterne uitlegbron gesien word.¹⁴³ Volgens Mouritsen is woordeboeke aanvanklik aangewend om vergete woorde na te gaan en om die voorsittende beampte se geheue omtrent bepaalde omskrywings te verfris.¹⁴⁴ 'n Woordeboek kan boonop gebruik word om die leser 'n algemene gevoel van die woord te gee. Daarbenewens word woordeboeke deur voorsittende beamptes gebruik om die verskillende betekenis wat op "rekord" geplaas is, te verifieer.¹⁴⁵

Solan bevestig die feit dat houe op woordeboeke staatmaak om hul beslissings te ondersteun.¹⁴⁶ Soms gebruik voorsittende beamptes woordeboeke as gesag om te bepaal watter party die saak moet wen en watter nie. Solan gaan verder deur woordeboekgebruik in 'n aantal sake te bestudeer. In 'n sesjaartermyn is woordeboeke in 90 van die 804 Amerikaanse hofuitsprake gebruik, oftewel in 11%. Solan het verder bevind dat Amerikaanse regters 'n verskeidenheid woordeboeke gebruik wat wissel van sowel moderne as verouderde verklarende woordeboeke tot tegniese woordeboeke soos 'n regswoordeboek.¹⁴⁷ Solan se bevindings is bekragtig deur dié van Thumma en

Kirchmeier.¹⁴⁸ Hulle bevind selfs dat die Amerikaanse hof van 1990 tot 1998 woordeboeke in ongeveer 180 sake gebruik het om 220 terme te definieer.¹⁴⁹ 'n Hof se afhanklikheid van woordeboeke beïnvloed sy beskouing van dié naslaanbron; talle voorsittende beamptes plaas hulle vertrouwe in woordeboeke en verkeer onder die indruk dat 'n woordeboek oor die nodige gesag beskik om as deskundige op te tree.¹⁵⁰ So 'n woordeboek word op sigself 'n gesag en help om die saak te beslis.¹⁵¹ Volgens die *Harvard Law Review* hou die ietwat oordrewe behoefte aan woordeboeke sterk verband met die tekstualisme (en bedoelingsteorie) wat die gewone betekenis van woorde sentraal stel.¹⁵² 'n Woordeboek is die belangrikste bron vir die tekstualis.¹⁵³

Die aanwending van woordeboeke tydens hofsake word deur verskeie navorsers goedgekeur, mits dit slegs as naslaanbron gebruik en verkieslik as 'n beginpunt gesien word.¹⁵⁴ Dit is belangrik om te besef dat woordeboeke waardevolle hulpbronne is en nie boos is nie. Die probleem lê egter baie maal in die *aanwending* daarvan.

Hoe lyk die Suid-Afrikaanse situasie?

7. Woordeboekgebruik in die Suid-Afrikaanse hof

Om 'n beter begrip te verkry met betrekking tot die Suid-Afrikaanse hantering van woordeboeke tydens hofsake, is 'n ondersoek gedoen deur die Jutastat-databasis te gebruik. Die databasis bevat onder meer hofuitsprake vanaf 1945 tot 2012 (ten tye van die soektog). Slegs hofuitsprake wat binne die geografiese grense van Suid-Afrika verhoor is (ook dié van tuislande en die voormalige mandaatgebied Suidwes-Afrika) is nagegaan. Aangesien dit hier om woordeboekgebruik gaan, is die soekterme *dictionary* en *woordeboek* telkens aangewend.¹⁵⁵ Vir praktiese doeleindes is 150 hofuitsprake bestudeer, hoewel die soekterme aansienlik meer trefresultate opgelewer het.

Hierdie steekproef word geensins voorgedra as volledig of as verteenwoordigend van die ware stand van woordeboekgebruik in Suid-Afrikaanse hofsake. Die feit dat sake in laer hofsake uitgelaat is (weens 'n gebrek aan toegang tot die hofuitsprake ten tye van die soektog) en uiteraard 'n baie groter volume data verteenwoordig, spreek van die beperkte blik wat tans hier ter sprake kom. Maar hierdie kort oorsig behoort steeds 'n goeie beeld te skep van die woordeboeke wat gebruik is en die deeglikheid van voorsittende beamptes, veral op appèlvlak. 'n Mens verwag immers dat sake op appèl met groter omsigtigheid en kundigheid hanteer word, juis daarom dat geappelleer word.

Daar word dikwels van appèlregters verwag om woorde opnuut te interpreteer (wat hulle dan ook deurentyd doen) of om 'n hof *a quo* se woordinterpretasie en -hantering te bevestig (wat ook dikwels die geval is). Dit gebeur ewe gereeld dat 'n bepaalde woord nie deur die wet gedefinieer word nie en dat daardie taak dan na 'n hof toe verskuif. Wat baie duidelik uit die Jutastat-soektog blyk, is dat hoër hofsake hulle graag tot woordeboeke wend. Maar die voorsittende beamptes is nie die enigste lui wat woordeboeke raadpleeg nie. Menigmaal wend die onderskeie partye se regsverteenwoordigers en regsadviseurs hulle tot woordeboeke as deel van hul betoog en dwing as 't ware die voorsittende beampte om dieselfde woorde na te slaan. 'n Meer ervare en deeglike regter sal (hopelik) verder beweeg as die woordeboeke waarop die regsverteenwoordigers aanspraak maak.

Ons vermoede dat Suid-Afrikaanse voorsittende beamptes slordig en onoordeelkundig met woordeboeke sou omgaan, is aanvanklik deur die Jutastat-soektog verkeerd bewys. In die

meeste van die 150 hofuitsprake (wat oor 65 jaar strek), is daar meer as een woordeboek gebruik om een of meer woorde op te soek. In *Swart v Smuts*¹⁵⁶, *Gulyas v Minister of Law and Order*¹⁵⁷ en *Johnston v Beckett*¹⁵⁸ word daar onderskeidelik van 11 woordeboeke gebruik gemaak. In *Shillings CC v Cronje*¹⁵⁹ word 12, in *Deedat v the Master*¹⁶⁰ 13, in *S v Collop*¹⁶¹ 14, in *Cargo Africa CC v Gilbeys Distillers and Vintners (Pty) Ltd*¹⁶² 15 en in *Association of Amusement*¹⁶³ 16 verskillende woordeboeke gebruik. Daarbenewens word die gebruik van woordeboeke deur 'n aantal hofuitsprake gesanksioneer,¹⁶⁴ dikwels bevestig deur *Venter v R* (wat die nougesette gewone betekenis van woorde as norm stel) en in die meeste gevalle gevolg (of vervang) deur *Jaga v Dönges* (waarin appèlregter Schreiner die belangrikheid van die groter konteks ten koste van die nougesette grammatikale benadering vooropstel). Hierdie sanksionerende hofsake bied oënskynlik die nodige riglyne en bepaal wanneer dit gepas is om woordeboeke te mag gebruik. 'n Hof wend hom skynbaar nie lukraak tot woordeboeke nie.

Regters maak dit verder duidelik dat woordeboeke meestal as vertrekpunt gesien behoort te word en nie as die finale gesag beskou moet word nie.¹⁶⁵ Uit die 150 uitsprake blyk dit sterk dat woordeboeke hoofsaaklik as 'n bevestiging van woordbetekenis aangewend word. Die woordeboekdefinisies word gewoonlik in oorleg met die groter konteks bestudeer en oorweeg. Die woordeboekdefinisie word nie sommer sonder oordeel as die finale beslissing aanvaar nie.

Wat opvallend is, is die versameling woordeboeke wat gebruik is. Voorsittende beamptes beroep hulle op "gesaghebbende" en bekende woordeboeke, maar gee nooit enige motivering waarom hulle 'n bepaalde woordeboek gebruik nie. Die woordeboeke wat die meeste in die 150 hofuitsprake nageslaan is, is die volledige *Oxford English Dictionary* (74 keer), die *Shorter Oxford English Dictionary* (59 keer), *Webster's Third International Dictionary* (49 keer) en die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (HAT) (59 keer).

Sommige woordeboeke is mettertyd deur ander vervang of geïnkorporeer. *Die Afrikaanse Woordeboek* (vandag bekend as die WAT) het byvoorbeeld die weg gebaan vir die HAT (1965). Dieselfde geld byvoorbeeld Kritzinger se *Groot Woordeboek* (1937) en Bosman se *Tweetalige Woordeboek* (1962) wat mettertyd met die *Pharos Afrikaans-Engels/English-Afrikaans Woordeboek* vervang is. Die feit dat bepaalde woordeboeke uit druk is en deur ander vervang is, stuit voorsittende beamptes nie om steeds van die uitgediende woordeboeke gebruik te maak nie.¹⁶⁶ Kritzinger se *Groot Woordeboek*, wat sedert die tagtigerjare nie meer herdruk is nie, word nog so onlangs as 2010 (*Ryan v Petrus*)¹⁶⁷ nadergetrek, ten spyte van die bygewerkte en uitgebreide *Pharos*-woordeboeke wat reeds beskikbaar was. In *Online Lottery* stel appèlregter Heher dit soos volg: "[I]t is notorious that the production of dictionaries lags the use of words included in them."¹⁶⁸ Rubin¹⁶⁹ val hierby in en waarsku dat ouer woordeboeke tot groter uitlegprobleme kan lei, veral wanneer jonger juriste ouer woordeboeke raadpleeg en onkundig is omtrent die betekenisveranderinge wat sedertdien ingetree het. So gebeur dit baie maal dat soortgelyke woordeboeke en dikwels verskillende uitgawes van dieselfde woordeboek in een saak aangewend word.¹⁷⁰

Wat ons interessant vind, is dat die *Dictionary of South African English*, wat in die laat 1970's verskyn het, en die *South African Concise Oxford Dictionary*, wat eersgenoemde in 2003 vervang het, altesaam slegs vier keer in die 150 uitsprake gebruik is. Woorde word meer gereeld in Amerikaanse woordeboeke opgesoek (*Webster's, Funk and Wagnall* (17 keer), *American Heritage* (8 keer)) as in Suid-Afrikaanse Engelse woordeboeke. Daar is ook

geen verwysing na enige Australiese woordeboeke soos die *Macquarie* nie, hoewel laasgenoemde die gewildste woordeboek in Australiese howe is.¹⁷¹ Ons vermoed die Amerikaanse woordeboeke se gewildheid kan aan verskillende faktore toegeskryf word, onder meer die feit dat Amerikaanse howe gereeld van byvoorbeeld Webster se *Third International Dictionary* gebruik maak, dikwels saam met *Black's Law Dictionary*. Webster's en *Funk and Wagnall* se woordeboeke was boonop reeds in omloop nog voordat Suid-Afrikaanse Engelse woordeboeke verskyn het. Dus kon die aanvanklike gebruik van hierdie woordeboeke maklik die norm word en sodoende 'n presedent vir latere gebruik skep. Ons wonder hoe bekend die Suid-Afrikaanse publiek met Webster en *Funk and Wagnall* se woordeboeke is; dié woordeboeke kom nie juis op ons winkelrakke voor nie en aanlyn boekwinkels bestel hierdie boeke teen ongelooflik hoë pryse (wat moontlik iets verklap omtrent die algemene beskikbaarheid en bekendheid van die betrokke woordeboeke). Verder nog is die gebruik van buitelandse woordeboeke, soos Webster's, wat vir 'n Amerikaanse teikenmark bedoel is, problematies in die sin dat dié woordeboeke uiteraard nie verskynsels in Suid-Afrikaanse Engels akkommodeer nie. Hierdie problematiek word onder meer aangeraak in *Jowells Transport v South African Road Transportation Services*¹⁷² en *Association of Amusement*.¹⁷³ Tipiese (Engelse) woordeboeke wat in Suid-Afrika uitgegee word, ontbreek uit die beskikbare voorraad woordeboeke wat deur Suid-Afrikaanse howe gebruik word.

Hoewel die meeste regters oor die algemeen van verklarende woordeboeke gebruik gemaak het, is daar wel 'n aantal verklarende woordeboeke wat waarskynlik nie geskik is vir die naslaan van woorde in 'n appèlsaak nie. Die gebruik van 'n sakwoordeboek¹⁷⁴ of Reader's Digest se *Family Word Finder*¹⁷⁵ kan sterk bevraagteken word. Dieselfde geld die *Oxford Advanced Learners' Dictionary of Current English* of die *Oxford Illustrated Dictionary*.¹⁷⁶ Wanneer die *Compact Oxford Dictionary* met die *Concise Oxford Dictionary* vergelyk word, word gevind dat die *Compact* meer beknopt is as die *Concise*. Die *Compact* is boonop op hoërskoolleerders afgestem. Die *Little Oxford Dictionary* is nog kleiner as die *Compact*. Het dié soort verklarende woordeboeke 'n plek in 'n hof, veral as dit die enigste woordeboek is wat geraadpleeg word?

Wanneer 'n persoon die taak opgelê word om 'n woord se betekenis na te gaan en te bevestig, kan daardie persoon dit onmoontlik in een, beperkte woordeboek vind. 'n Skool- of sakwoordeboek is sekerlik nie geskik nie, al is dit 'n verklarende woordeboek. Kleiner en beknopter woordeboeke het eenvoudig nie die ruimte vir omvattender omskrywings en gebruiksvoorbeelde nie. Woordeboeke wat op skoolkinders en aanleerders van vreemde tale afgestem is, spreek tog ander behoeftes aan as om 'n bepaalde woord in meer besonderhede te definieer. Net so sal 'n mens nooit van 'n hof verwag om Pansegrouw se blokraaiwoordeboek nader te trek om problematiese woorde mee te verklaar nie. In die 150 hofuitsprake het Suid-Afrikaanse regters eenvoudig hul soekresultate in woordeboeke weergegee. Die feit dat hulle nooit aangedui het waarom hulle 'n sekere woordeboek vir hul woordondersoek geselekteer het nie, skep die indruk dat hulle nie daarvan bewus is dat elke woordeboek 'n bepaalde teikengehoor het en dat die woordeboeke wat hulle gebruik, nie altyd geskik is vir die tipe woordnavraag waarmee hulle gekonfronteer word nie. Nie elke woordeboek is geskik vir elke soort woordnavraag nie. In vier gevalle het regters na woordeboeke verwys, maar versuim om aan te dui welke woordeboeke ter sprake was. Op die keper beskou is Suid-Afrikaanse voorsittende beamptes effens minder noukeurig as wat ons aanvanklik deur die Jutastat-soektog verstaan het.

Dit het ons ook opgeval dat appèlregters partykeer 'n hof *a quo* se hantering van woordprobleme kritiseer en die betwiste betekenis opnuut moet verklaar. Soms word daar

juis geappelleer omdat een van die partye ongelukkig was met die hof *a quo* se interpretasie van bepaalde woorde, frases of sinne (wat nie noodwendig impliseer dat die hof *a quo* 'n woord, frase of sin verkeerd geïnterpreteer het nie). Wat wel seker is, is dat 'n hof se taak om woorde te interpreteer en die gevolglike afhanklikheid van woordeboeke op 'n veel groter skaal in die laer hof geskied.

'n Laaste opmerking oor die woorde wat deur 'n hof verklaar word: in talle van die 150 hofuitsprake is die woord wat betwis word en eintlik deur 'n hof uitgelê moet word, juis nie die woord wat in 'n woordeboek opgesoek word nie. Woorde wat opgesoek word, hou dikwels met ander, bykomende aspekte verband.¹⁷⁷ Baie van die woorde waarrondom sommige van die hofsake draai, word meestal deur verwysing na vorige, soortgelyke hofsake hanteer of die woorde word deur die regter op juridiese wyse verklaar/uiteengesit. Dit gebeur ook dat die betwiste woord wel in woordeboeke nageslaan word, maar dat die voorsittende beampste ook kontekstueel verbandhoudende woorde in woordeboeke nagaan.¹⁷⁸ Die naslaan van betrokke woorde tydens hofsake is dus nie so eenvoudig of lukraak nie.

8. Kritiek teen die gebruik van woordeboeke

Een van die grootste redes vir kritiek lê by die feit dat daar nie genoeg mense in Suid-Afrika is wat die feilbaarheid van woordeboeke bevraagteken nie.¹⁷⁹ Vanuit 'n praktiese oogpunt is daar uiteraard verskeie redes waarom woordeboeke problematies kan wees.

Die problematiek ontstaan onder meer daarin dat woordeboeke beperkend en onvolledig is (en die beperkinge word nie in alle gevalle amptelik erken nie).¹⁸⁰ Dit is nie die doel van 'n woordeboek om alle woorde en frases te omskryf nie. Dit is 'n onmoontlike en onredelike taak, selfs wat vakwoordeboeke of terminologielyste betref. Boonop is dit nie vir 'n leksikograaf moontlik om 'n totaal volledige woordeboek te produseer nie. Eksteen¹⁸¹ deel vroeg reeds dieselfde sentiment, en Jackendoff¹⁸² dui aan dat die leksikon altyd tot sy eie grense beperk sal wees en nooit al die fasette van taal sal kan opneem nie. Die beperktheid verwys uiteraard terselfdertyd na die lengte van 'n woordeboek. Hoe kleiner 'n woordeboek, hoe minder inskrywings sal daar wees.¹⁸³ Beknopte woordeboeke moet dus nie die eerste of enigste woordeboek wees wat 'n regter of landdros raadpleeg nie.

Die beperktheid en onvolledigheid van woordeboeke sou ook die gesag van 'n woordeboek kon aantas. Odendal¹⁸⁴ voer aan dat gebruikers van woordeboeke graag 'n gesaghebbende uitspraak wil hê wanneer hulle 'n woordeboek raadpleeg, en dat dit veral die taalkundige gesag is wat moet uitstaan. Maar soos Hulbert¹⁸⁵ dit stel: "The authority of dictionaries is only that of the men who made them." Hoewel verskeie woordeboeke in verskillende tale reeds oor die jare 'n reputasie van gesag opgebou het, kan 'n mens die gesag uitdaag en bevraagteken. 'n Mens sou kon argumenteer dat meer volledige woordeboeke eerder in 'n hof gebruik behoort te word.

Na aanleiding van die Jutastat-soektog is dit duidelik dat Suid-Afrikaanse regters 'n voorkeur vir bepaalde woordeboeke het. Sommige van die woordeboeke (veral die Afrikaanse bronne) is bekende (en selfs gerespekteerde) tekste binne die Suid-Afrikaanse milieu, terwyl ander woordeboeke minder bekend onder die publiek sal wees. Maar hoe bepaal 'n hof watter woordeboeke voldoende is vir gebruik?¹⁸⁶ Watter kriteria word hier as maatstaaf gebruik? Woordeboeke word soms op 'n lukrake manier geselekteer.¹⁸⁷ Die status en aard van 'n woordeboek word nie bevraagteken of beredeneer nie.¹⁸⁸ In geen van die 150

hofsake dui die voorsittende beampte aan waarom hy/sy 'n sekere woordeboek gebruik het nie.

Woordeboeke se omskrywing van 'n woord stem ook nie altyd ooreen nie; omskrywings is by tye obskuur en onduidelik en kan nie die betekenis van 'n woord in 'n bepaalde (regs)konteks help aandui nie.¹⁸⁹ In *Jowells Transport* dui regter Levy aan dat verklarende woordeboeke gewoonlik nie omgangstaal weergee nie.¹⁹⁰ Hy sluit by appèlregter Kotzé¹⁹¹ aan wanneer hy sê dat 'n kollokasie soos *stock meal* (*veemeel*) nie in buitelandse woordeboeke te vinde is nie, omdat dit 'n woord is wat plaaslik gebruik en verstaan word.¹⁹² In hierdie saak het woordeboeke slegs tot die verwarring bygedra.

In sommige sake word party woordeboeke se gebrek om betekenisvoorrang aan te dui, uitgelig.¹⁹³ Woordeboeke dui baie maal meerduidigheid aan, maar watter van die onderskeie betekenisse moet voorrang geniet? Somtyds word regslui gekonfronteer met woorde wat juis nie deur woordeboeke of vorige sake opgelos kan word nie en waartoe die konteks nie sekerheid verleen nie, maar eerder bydra tot die verwarring rondom die betrokke woord, frase of sin.¹⁹⁴

Dan is daar die kwessie van konteks. Woordeboeke is berug daarvoor dat hulle akontekstueel is, veral met betrekking tot regskonteks; woorde staan immers nie in isolasie nie.¹⁹⁵ Selfs al bevat 'n woordeboek soos die WAT etikette wat aandui of 'n woord juridies van aard is, kan geen leksikograaf voorspel hoe 'n gewone woord in 'n regskonteks gebruik gaan word nie. Buitendien, sodra 'n gewone woord geëtiketteer word as "juridies" (byvoorbeeld *estoppel* en *interdik*), is die woord nie meer gewoon nie, maar 'n vakterm en sit 'n hof waarskynlik nie met 'n woordprobleem nie. Dit is in die meeste gevalle nie die doel van 'n woordeboek om betekenis in konteks weer te gee nie, net soos dit nie die aanvanklike bedoeling van 'n woordeboek is om akkurate woordgebruik te bepaal of voor te skryf nie.¹⁹⁶ Die betwiste woord moet sonder twyfel in die betrokke statuut nagegaan word en daardie omskrywings in die statuut moet teen die argumente rakende die betrokke woord gemeet word.¹⁹⁷

Cunningham e.a. (1994) verwys na woordeboeke as 'n "crude and frequently unreliable aid" in vergelyking met 'n opgeleide taalkundige.¹⁹⁸ Die gevaar bestaan dat voorsittende beamptes woordeboeke misbruik om tot 'n bepaalde beslissing te kom.¹⁹⁹ Die *Harvard Law Review* suggereer dat woordeboeke baie maal subjektief gebruik word en sodoende die voorsittende beampte se reeds gevormde opinies onderskraag,²⁰⁰ 'n gedagte wat deur Solan, Hobbs en Aprill gedeel word. Mouritsen maak selfs 'n saak daarvoor uit dat woordeboeke vir "persuasive ends" aangewend word: "[B]ecause multiple dictionaries define a term in a given way, a particular definition might somehow be controlling in a given case."²⁰¹ Deur uitgangspunte slegs op grond van woordeboeke te staaf, sou 'n ongunstige en onbetroubare wyse wees waarop bepaalde taalkwessies, soos die probleme met woorde en frases, hanteer word. Devenish²⁰² se argument word ooglopend hier geëggo: die feit dat woorde nie beperk kan word tot een enkele, letterlike betekenis nie, problematiseer die interpretasie van woorde, frases en sinne tydens 'n regsgeeding in 'n hof. Woordeboeke kan nooit volledig behulpsaam wees nie.²⁰³ Aprill²⁰⁴ sluit hierby aan en meen dat woordeboeke nóg gewone betekenisse weergee, nóg gesaghebbend of volledig kan wees. Dit is ook selde presies.²⁰⁵

Woordeboeke (meestal papierkopieë) raak boonop baie vinnig verouderd. Daarom is dit belangrik dat gebruikers nie van ou bronne gebruik maak wanneer hulle aktuele probleme

probeer oplos nie.²⁰⁶ Gebruikers moet sensitief wees vir die mees onlangse weergawe/druk.²⁰⁷

Voorsittende beamptes moet daarvan seker wees of hulle met 'n regstegniese of 'n gewone woord te doen het en die korrekte woordeboek dienooreenkomstig raadpleeg. Soms gebruik juriste gewone verklarende woordeboeke om terme mee op te soek en tegniese woordeboeke om gewone woorde na te slaan.²⁰⁸ Dit kom voor of voorsittende beamptes by tye self nie seker is watter probleemwoorde tegnies en watter gewoon is nie. Sommige vakterme kom partykeer gewoon voor en somtyds is dit werklik moeilik om te bepaal wanneer 'n gewone woord as vakterm gebruik word.²⁰⁹ Die woord *persoon* word byvoorbeeld anders deur die wetgewer beskou as deur Jan Publiek en kan, afhangende van die konteks, moeilik wees om te verklaar. Verbandhoudend hiermee is die kwessie omtrent watter van die betwiste woorde addisionele definiëring benodig en watter nie.²¹⁰ Dit op sigself is 'n taamlik uitdagende taak, maar vir seker 'n baie belangrike een, want nie alle woorde hoef deur 'n hof gedefinieer te word nie.

Diegene wat inligting in 'n woordeboek naslaan, weet dikwels nie hoe om 'n woordeboek te gebruik nie en lees meestal nooit die gebruiksaanwysings voor in 'n woordeboek nie.²¹¹ Dat gebruikers nie altyd weet hoe 'n woordeboek saamgestel is nie en ook nie kennis neem van die organisasie in 'n woordeboek nie, gee dikwels aanleiding tot die foutiewe gebruik van 'n woordeboek.

Thumma en Kirchmeier voer aan dat woordeboeke by tye 'n direkte invloed op 'n hof se finale beslissing uitoefen, terwyl daar geen betroubare riglyne vir die gebruik van woordeboeke bestaan nie.²¹² Dit is kommerwekkend dat oënskynlik lukrake keuses belangrike besluite so direk kan beïnvloed. Derhalwe is vaste en duidelike riglyne betreffende die soort woordeboeke en die wyse waarop dié geselekteerde woordeboeke aangewend moet word, van kardinale belang. Daar is reeds na verskillende ikoniese hofsake in Suid-Afrika verwys waarin beperkte riglyne vir woordeboekgebruik wel voorsien word. Maar hierdie reëls bly vaag. In die Jutastat-soektog het ons gesien dat regters partymaal selektief na die vermelde hofsake verwys en gereeld die waarskuwings daarin vervat (dat die woordeboekdefinisie byvoorbeeld saam met die groter konteks bestudeer moet word), ignoreer. Dit is juis hiër waar die Interpretasiewet 'n ernstige leemte het. As alle juriste gebind word aan een voorgeskrewe werkswyse betreffende die aanwending van woordeboeke, behoort talle onsekerhede en potensiele probleme ondervang te word.

'n Ander oplossing is die verkenning van alternatiewe vir die gebruik van woordeboeke.

9. Alternatief vir die gebruik van woordeboeke

Soos ons reeds in die inleiding vermeld het, vorm hierdie bydrae deel van 'n groter studie binne die forensiese linguïstiek. Een van die fokuspunte is 'n verkenning van alternatiewe maniere waarop leksikale probleme in 'n hof benader en opgelos kan word.²¹³ Omdat die alternatiewe benaderings nog in fyner besonderhede bestudeer word en omdat die omvang van hierdie artikel nie 'n vollediger bespreking van dié alternatiewe benaderings toelaat nie, verwys ons hier net kortliks na twee moontlikhede.

Twee alternatiewe benaderings sou 'n studie van prototipes²¹⁴ en 'n korpusstudie kon wees.²¹⁵ 'n Korpusstudie sou 'n ideale oplossing kon wees vir die nagaan van woordgebruik, aangesien korpusse sowel woorde weerspieël wat in woordeboeke te vinde is as woorde (en

woordkombinasies) wat hoofsaaklik in die volksmond voorkom. 'n Korpussoektog sal 'n baie getrouer aanduiding van kollokasies en semantiese woordverhoudinge kan gee. 'n Saak soos *Jowells Transport* sou vinniger opgelos kon gewees het as die kollokasie *stock meal* in beskikbare korpusse opgesoek kon gewees het in plaas daarvan om op niksseggende woordeboeke te probeer steun. Dieselfde geld sake waar frases geïnterpreteer moet word, soos *Stellenbosch Farmers' Winery Ltd v Distillers Corporation (SA) Ltd*²¹⁶ waarin die volledige frase *financial interest in a business* in korpusse nagegaan kon gewees het. Tans word 'n frase in afsonderlike woorde (*financial*, *interest* en *business*) opgedeel en elkeen apart in 'n woordeboek nageslaan; daarna word daardie onderskeie betekenis dan weer bymekaar gevoeg. Dit spreek van self dat laasgenoemde benadering probleme kan skep. 'n Korpusstudie bied ook beter insig in konteks, iets wat woordeboeke selde met betrekking tot hofsake kan doen. Hoewel woordeboeke onder meer ook kollokasies, frases en omgangstaal bevat en gereeld met die hulp van korpora saamgestel word, is woordeboeke tot 'n aantal bladsye beperk. Aanlyn woordeboeke is nie noodwendig (soveel) groter as die gedrukte weergawe nie. Party beskikbare korpora is reusagtig, wat die kans aansienlik vergroot om sekere (unieke) woord- of frasegebruike en woordverhoudings te vind en te bestudeer.²¹⁷

Dit is belangrik dat die korpussoektog deur 'n kundige persoon gelei word (oftewel deur 'n persoon wat die nodige opleiding ontvang het). Mouritsen verwys na 'n baanbrekersoomblik waartydens die Amerikaanse hooggeregshof 'n korpussoektog gedoen het.²¹⁸ Die hof het 'n soektog op die *New York Times* se argiefdatabasis gedoen waardeur regter Breyer probeer vasstel het of die frase *carries a firearm* op motorvoertuie van toepassing is. Met ander woorde, kan 'n persoon 'n vuurwapen by hom "dra" as die vuurwapen in sy kar lê? Volgens die korpussoektog is die antwoord ja. Maar regter Breyer het 'n fout begaan: hy het die soekterme *carry*, *weapon* en *vehicle* in dieselfde soektog gebruik.²¹⁹ Klaarblyklik sou regter Breyer presies kry waarna hy soek. As hy die terme *carry* en *firearm* opgesoek het, sou hy heel waarskynlik ander resultate gevind het en beter kon bepaal het of dit algemeen is om 'n vuurwapen in jou kar te "dra" of te "vervoer".

Hoewel korpusstudies moontlik een van die beste alternatiewe vir woordeboeke is, staan 'n mens voor die uitdaging van beskikbare korpusse, veral in Suid-Afrika, waar taalspesifieke korpusse uiters skaars en of klein is en ook nie oral vrylik toeganklik is nie.

Solan is van mening dat 'n studie van prototipes (oftewel kategorisering) tot 'n enger (meer getroue) interpretasie van woorde kan lei.²²⁰ Prototipes hou boonop getrouer verband met die werklike manier waarop mense die betekenis van woorde (en ook regs-konsepte) verstaan:

Because the prototype approach to word meaning more closely approximates our actual knowledge of words, and because it ordinarily permits acknowledgement of gradations of meaning that we all, including judges, experience, I believe that courts should more consciously examine disputed terms in this way.²²¹

Die kategoriseringsteorie, wat grootliks uit Rosch (1975) se eksperimente ontspring het, hou nou verband met komponensiële ontledings en die sogenaamde *frame*-semantiek. Dié onderskeie terreine bestudeer die betekenis van woorde en die verhoudings en verbintenisse wat hulle met ander woorde het. Dit dui ook gewoonlik die stereotipiese voorbeelde van 'n bepaalde konsep aan, oftewel die prototipe of kader. Wat hierdie semantiese veld-teorieë geskik maak, is die feit dat linguistiese en ensiklopediese kennis gesamentlik verteenwoordig word, terwyl woordeboeke meestal óf die een óf die ander

weergee. Dié benaderings hou verder sterk verband met die spreker se kognitiewe verwerking en kategorisering van taal en betekenis. Bowendien is die vermeldde ontledingstegnieke nie gebonde aan verouderde bronne nie. Hoewel dit aansienlik minder moeite verg om 'n woord in 'n boek na te slaan, is daar meriete in sommige ontledingstegnieke. Met die nodige opleiding kan regsgeleerdes of parajuriste self hierdie soort taalontledings toepas. Alternatiewelik kan taalkundiges daarvoor genader word.

10. Slot

Voorsittende beamptes se gebruik van woordeboeke is nie verkeerd nie, maar hulle behoort met groter sorg van woordeboeke gebruik te maak. 'n Woordeboek mag nie 'n toevlugsoord word nie. Dit sou onder andere voordeliger wees indien 'n woordeboek vir oriëntering of as 'n wegspringplek ingespan word. Daarbenewens is dit belangrik dat Suid-Afrikaanse howe meer gereeld van woordeboeke gebruik maak wat sensitief is teenoor die taalvariëteite wat in Suid-Afrika gebesig word, in plaas van buitelandse woordeboeke. Verder sou dit ewe voordelig wees om woordeboekgebruik aan vaste en klaarblyklike gebruiksriglyne te onderwerp. Voorsittende beamptes kan byvoorbeeld motiveer waarom hulle 'n bepaalde woordeboek geraadpleeg het, veral in die geval waar die betrokke woordeboek verouderd of uiters beknopt is.

As alternatief vir die gerieflike afhanklikheid van woordeboeke kan die interdisiplinêre samewerking tussen die taalwetenskap en die regswetenskap en -praktyk sterker uitgebou word. Die Suid-Afrikaanse hof kan byvoorbeeld ongetwyfeld by die korpuslinguistiek se konkordansieprogramme baat. Taal en die reg het 'n ou, interafhanklike verhouding; dit sal jammer wees indien hierdie twee dissiplines mekaar se terreine nie met groter vrug verken en tot hul eie voordeel benut nie.

Bibliografie

Aprill, E.P. 1998. The law of the word: dictionary shopping in the supreme court. *Arizona State Law Journal*, 30(2):275–336.

Atkins, B.T.S. en M. Rundell. 2008. *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford: Oxford University Press.

Bailey, R.W. 1984. Dictionaries and proprietary names: the Air-Shuttle case. *Dictionaries*, 6:53–65.

Béjoint, H. 2000. *Modern lexicography: an introduction*. Oxford: Clarendon Press.

Bosman, N. 2013. Die gebruik van ANNA in 'n Nederlandse taalverwerwingskursus – toegangsgemak en inligtingskoste. In Botha e.a. (reds.) 2013.

Botha, C. 1998. *Wetsuitleg: 'n inleiding vir studente*. Pretoria: Juta & Co Ltd.

Botha, W., P. Mavoungou en D. Nkomo (reds.). 2013. *Festschrift Rufus H Gouws*. Stellenbosch: SUN Press.

Busse, D. 1989. Was ist die Bedeutung eines Gesetzestextes? Sprachwissenschaftliche Argumente im Methodenstreit der juristischen Auslegungslehre – linguistisch gesehen. In Müller (red.) 1989.

Buttrick, D.B. 2013. Non-resident beneficiaries and the conduit-pipe principle: conflicting interpretations. Ongepubliseerde LLM-verhandeling. Universiteit van Suid-Afrika.

Carney, T.R. 2012. 'n Forensies-semantiese beskouing van die woordgebruik “onkoste” in die hofsaak Commissioner for South African Revenue Service v Labat Africa Limited. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies*, 30(4):487–96.

Christensen, R. en C. Kübbeler. 2011. Wortlautgrenze und Wörterbuch. Zerl, 2/2011. www.zerl.uni-koeln.de/archive/zerl-2-2011/2954 (30 Maart 2013 geraadpleeg).

Cockram, G.M. 1983. *The interpretation of statutes*. Kaapstad: Juta en Kie.

Cowen, D.V. 1980. The interpretation of statutes and the concept of “the intention of the legislature”. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg*, 43(3):374–99.

Cunningham, C.D. en C.J. Fillmore. 1995. Using common sense: a linguistic perspective on judicial interpretations of “use a firearm”. *Linguistic analyses of judicial decisionmaking*. *Washington University Law Quarterly*, 73(3):1159–1214.

Cunningham, C.D., J.N. Levi, G.M. Green en J.P. Kaplan. 1994. Plain meaning and hard cases. *Yale Law Journal*, 103(6):1561–1625.

De Klerk, W.J. 1978. *Inleiding tot die semantiek*. Durban: Butterworth.

Devenish, G.E. 1996. *Interpretation of statutes*. Johannesburg: Juta en Kie.

De Ville, J.R. 1999. Meaning and statutory interpretation. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg*, 62(3):373–89.

—. 2000. *Constitutional and statutory interpretation*. Kaapstad: Interdoc Consultants Pty Ltd.

Dictionary unit for SAE. 2007. *South African Concise Oxford Dictionary*. Kaapstad: Oxford University Press.

—. 2010. *South African Concise Oxford Dictionary*. Kaapstad: Oxford University Press.

Du Plessis, L. 2002. *Re-interpretation of statutes*. Durban: Butterworth.

Du Plessis, L.M. 1986. *The interpretation of statutes*. Durban: Butterworth.

Eksteen, L.C. 1962. 'n Inleidende studie van die metodes van die leksikografie. Ongepubliseerde MA-verhandeling. Universiteit van Pretoria.

Everaert, M. (red.). 1995. *Idioms: structural and psychological perspectives*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

- Feteris, E.T., H. Kloosterhuis, H.J. Plug en J.A. Pontier (reds.). 2007. *Alles afwegende: bijdragen aan het vijfde symposium juridische argumentatie, 22 juni 2007 te Rotterdam*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Fillmore, C.J. en B.T.S. Atkins. 2000. Describing polysemy: the case of “crawl”. In Ravin en Leacock (reds.) 2000.
- Goddard, C. 1998. *Semantic analysis: a practical introduction*. New York: Oxford University Press.
- Gray, P.R.A. 2013. Persoonlike onderhoud. 25 Junie. Meksikostad.
- Hart, H.L.A. 1961. *The concept of law*. New York: Oxford University Press.
- Harteveld, P. (red.). 1991. *Lexikos*. Stellenbosch: Buro van die WAT.
- Hartmann, R.R.K. (red.). 1983. *Lexicography: principles and practice*. Londen: Academic Press.
- Harvard Law Review. 1994. Looking it up: dictionaries and statutory interpretation. *Harvard Law Review*, 107(6):1437–54.
- Hobbs, P. 2011. Defining the law: (mis)using the dictionary to decide cases. *Discourse Studies*, 13(3):327–47.
- Hulbert, J.R. 1960. *Dictionaries British and American*. Londen: Andre Deutsch.
- Jackendoff, R. 1995. The boundaries of the lexicon. In Everaert (red.) 1995.
- Jackson, H. 2002. *Lexicography: an introduction*. Londen: Routledge.
- Kellaway, E.A. 1995. *Principles of legal interpretation: statutes, contracts and wills*. Durban: Butterworth.
- Kloosterhuis, H. 2007. Verhullend argumenteren met taalkundige argumenten. In Feteris e.a. (reds.) 2007.
- Klopper, R.M. en N.J.C. van den Bergh. 1980. Die toepasbaarheid van die moderne linguïstiese benadering op wetsuitleg. *Tydskrif vir Regswetenskap*, 5(1):1–14.
- Labuschagne, J.M.T. 1987. Die begrip “dubbelsinnigheid” by wetsuitleg. *Tydskrif vir Regswetenskap*, 12(1):96–9.
- . 1988. Die woord as kommunikasiebasis in die wetgewingsproses. *Suid-Afrikaanse Publikereg*, 3(1):34–45.
- . 1989. Regsnormvorming: riglyn vir ’n nuwe benadering tot die tradisionele reëls van wetsuitleg. *Suid-Afrikaanse Publikereg*, 4(2):205–12.
- . 1998. Gewone betekenis van ’n woord, woordeboeke en die organiese aard van wetsuitleg. *Suid-Afrikaanse Publikereg*, 13(1):145–8.

- Landau, S.I. 2001. *Dictionaries: the art and craft of lexicography*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Langford, I. 2000. Forensic semantics: the meaning of murder, manslaughter and homicide. *Forensic Linguistics*, 7(1):72–94.
- Löbner, S. 2003. *Semantik*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH.
- Lyons, J. 1978. *Semantics*. Volume 1. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mouritsen, S.C. 2010. The dictionary is not a fortress: definitional fallacies and a corpus-based approach to plain meaning. *Brigham Young University Law Review*, 2010(5):1915–80.
- Müller, F. (red.). 1989. *Untersuchungen zur Rechtslinguistik. Interdisziplinäre Studien zu Praktischer Semantik und Strukturierender Rechtslehre in Grundfragen der juristischen Methodik*. Berlin: Dunker en Humboldt.
- Murphy, M.L. 2010. *Lexical meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Odendal, F.F. 1991. Wat maak ons met die skarminkel in die jonkmanskas, of: aspekte van die gesag van die woordeboek. In Hartevelt (red.) 1991.
- Odendal, F.F. en R.H. Gouws. 2000. *Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse taal*. Midrand: Perskor.
- Olsson, J. 2008. *Forensic linguistics*. Londen: Continuum Internasionale Uitgewersgroep.
- Opitz, K. 1983. The terminological standardised dictionary. In Hartmann (red.) 1983.
- Pearson, J. 1998. *Terms in context*. Philadelphia: John Benjamins-uitgewersmaatskappy.
- Posner, R.A. 1990. *The problems of jurisprudence*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Prinsloo, D.J. 2013. 'n Kritiese beskouing van woordeboeke met geamalgameerde lemmalyste. *Lexikos*, 23:371–93.
- Ravin, Y. en C. Leacock (reds.). 2000. *Polysemy. Theoretical and computational approaches*. New York: Oxford University Press.
- Robinson, J. 1982. The dictionary as witness. *Dictionaries: Journal of the Dictionary Society of North America*, 4:110–17.
- Rooney, K. 2001. *Encarta concise English dictionary*. Sydney: Pan MacMillan.
- Rubin, P.A. 2010. War of the words: how courts can use dictionaries in accordance with textual principles. *Duke Law Review*, 60:167–206.
- Sinclair, J. (red.). 1995. Introduction. *Collins COBUILD English Dictionary*. Toronto: HarperCollins.

- Smith, C.E. 2007. Enkele varianten van taalkundige interpretatie. In Feteris e.a. (reds.) 2007.
- . 2009. Het woord als grenswachter: functies van taalkundige interpretatie voor rechtsvinding. *Rechtsgeleerd Magazijn Themis*, 2:61–78.
- Solan, L.M. 1993a. When judges use the dictionary. *American Speech*, 68(1):50–7.
- . 1993b. *The language of judges*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1995. Judicial decisions and linguistic analysis: is there a linguist in the court? *Washington University Law Quarterly*, 73(3):1069–80.
- Steyn, L.C. 1981. *Die uitleg van wette*. Johannesburg: Juta en Kie.
- Svensén, B. 1993. *Practical lexicography: principles and methods of dictionary-making*. Oxford: Oxford University Press.
- Thumma, S.A. en J.L. Kirchmeier. 1999. The lexicon has become a fortress: the United States supreme court's use of dictionaries. *Buffalo Law Review*, 47(1):227–562.
- Van den Bergh, N.J.C. 1981. Die gebruikswaarde van bepaalde struktuuranalitiese metodes vir wetsuitleg. *Tydskrif vir Suid-Afrikaanse Reg*, 2:36–149.
- Van Jaarsveld, G.J. 1990. *Semantiek*. Pretoria: Academica.
- Weinstein, J. 2005. Against dictionaries: using analogical reasoning to achieve a more restrained textualism. *University of Michigan Journal of Law Reform*, 38(3):649–81.

Eindnotas

¹ Die titel is gedeeltelik ontleen aan sowel Thumma en Kirchmeier (1999) se titel as Kotzé AR se uitspraak in *Association of Amusement and Novelty Machine Operators v Minister of Justice* 1980 2 SA 636 (A) 641.

² Thumma en Kirchmeier (1999).

³ Aprill (1998).

⁴ Mouritsen (2010:1915–6).

⁵ Sien onder meer Robinson (1982); Solan (1993); *Harvard Law Review* (1994); Mouritsen (2010) en Rubin (2010).

⁶ Olsson (2008:3).

⁷ Du Plessis (1986:31–2, 35–6); Du Plessis (2002:93–7, 102–11).

⁸ Devenish (1996:26); Buttrick (2013:6).

⁹ Smith (2007:250); De Ville (2000:55, 96); Labuschagne (1998:146); Labuschagne (1988:44); Cowen (1980:386); Cockram (1983:56). Sien ook *Jaga v Dönges* 1950 4 SA 653 (A).

¹⁰ Groenewegen (2007:239).

¹¹ Labuschagne (1988:34).

¹² Sien Busse (1989:96–7) en Kloosterhuis (2007:263).

¹³ Hutton (2009:71).

¹⁴ Hutton (2009:71); Du Plessis (2002:93); Devenish (1996:26); Du Plessis (1986:103 e.v.); Steyn, 1981:4–5; Cockram (1983:48).

¹⁵ Sien De Ville (2000:94).

¹⁶ Labuschagne (1988:36).

¹⁷ 1907 TS 913.

¹⁸ Du Plessis (2002:94); De Ville (2000:95–6); Devenish (1996:28).

¹⁹ Groenewegen (2007:239).

²⁰ Du Plessis (1986:31).

²¹ Devenish (1996:26).

²² Du Plessis (2002:94).

²³ Smith (2007:251).

²⁴ Posner (1990:262).

²⁵ Cowen (1980:379).

²⁶ Cowen (1980:380 e.v.); Groenewegen (2007:240).

²⁷ Christensen en Kübbeler (2011:3); Kloosterhuis (2007:262); Harvard Law Review, (1994:1437); Aprill (1998:280).

²⁸ Labuschagne (1988:40). Sien ook appèlregter Kotzé se bekende uitspraak dat die gebruik van gesaghebbende woordeboeke normaal en toelaatbaar is, in *Association of Amusement* 637.

²⁹ Du Plessis (2002:201). Sien ook De Ville (2000:99) en Hutton (2009:86). Du Plessis stel dit so: “The courts do not allow expert evidence (including opinions in textbooks) to be adduced in support of particular contentions regarding the ordinary ... meaning of statutory language. Determining the meaning and effect of statutory language is, accordingly, a

question of law.” Die kwessie word bykomend aangeraak in De Ville (2000:99) en die volgende sake: *S v Allied Steel (Pty) Ltd* 1976 4 SA 164 (R) 169, *Association of Amusement* 637, 644,660, *Metro Transport (Pty) Ltd v National Transport Commission* 1981 3 SA 114 (W) 119–121. Hoewel dit ’n gevaarlike stelling is om te maak, lyk die hof se gedrag vir ons baie soos interpretasiekaping. Dit is belangrik om te alle tye in gedagte te hou dat ’n hof ten doel het om objektief regspraak te lewer en dat ’n hof geregtig is om ander partye by die regsproses in of daarvan uit te sluit in ’n poging om tot die akkuraatste beslissing te kom. Maar soos regslui self reeds aangedui het (sien onderafdeling 3), is dit nie altyd duidelik wat as “gewone betekenis” kwalifiseer nie. Die hof se besluit om taalkundiges in sommige interpretasiegevalle uit te hou, is noodwendig onkundig. Sien onder meer die Amerikaanse saak *Chapman v United States* 500 U.S. 453 (1991) waarin die voorsittende beampte die woord *mixture* totaal verkeerd geïnterpreteer en beredeneer het.

³⁰ Afleidings kan gemaak word deur die hantering van woorde in hofuitsprake onder die loep te neem. Uit die 150 hofuitsprake wat bestudeer is, het die onderskeie howe meestal sogenaamde gewone woorde hanteer en in mindere mate terme. Die gebruik van byvoorbeeld verklarende woordeboeke bo dié van regs- of mediese woordeboeke is ooglopend. Die HAT is byvoorbeeld 59 keer gebruik en die *Oxford English Dictionary* 74 keer, teenoor *Black’s Law Dictionary* (7 keer), *Stroud’s Judicial Dictionary of Words and Phrases* (15 keer), Hiemstra se *Drietalige Regswoordeboek* (10 keer) en Dorland se mediese woordeboek (1 keer).

³¹ Du Plessis (2002:94); Devenish (1996:33).

³² Labuschagne (1988:41).

³³ Van den Bergh (1981:136).

³⁴ Botha (1998:32).

³⁵ Van den Bergh (1981:136).

³⁶ Botha (1998:32).

³⁷ 1926 TPD 501.

³⁸ 1926 TPD 508.

³⁹ Devenish (1996:33); Klopper en Van den Bergh (1980:136–7). Daarom stel Cowen (1980:387) voor ’n mens soek eerder die *betekenis* van ’n wet as die *bedoeling* daarvan.

⁴⁰ Devenish (1996:33). Sien Van den Bergh (1981:137).

⁴¹ Labuschagne (1989:209); Cowen (1980:397).

⁴² Du Plessis (2002:106).

⁴³ Devenish (1996:33); Cowen (1980:397–8).

⁴⁴ Labuschagne (1987).

- ⁴⁵ Du Plessis (2002:95). Vergelyk Botha (1998:32); Labuschagne (1989:209); Cowen (1980:387, 398).
- ⁴⁶ Cockram (1983:52).
- ⁴⁷ Du Plessis (2002:95); Van den Bergh (1981:137).
- ⁴⁸ Sien Steyn se voorskrifte in sy seminale teks, *Die uitleg van wette* (1981). Steyn was 'n groot voorstander van die bedoelingsteorie en sy voorskrifte het 'n onherroeplike invloed op die Suid-Afrikaanse uitleg van wette gehad (en het dit nog steeds).
- ⁴⁹ Devenish (1996:35); Du Plessis (2002:96).
- ⁵⁰ Devenish (1996:36); Du Plessis (2002:96).
- ⁵¹ Botha (1998:29).
- ⁵² Devenish (1996:37).
- ⁵³ Buttrick (2013:41).
- ⁵⁴ 2012 4 SA 593 (SCA).
- ⁵⁵ *Natal Joint* 603–10.
- ⁵⁶ Buttrick (2013:42).
- ⁵⁷ De Ville (2000:114); Labuschagne (1988:39); Cockram (1983:59). Aangesien wetgewing in taal vervat is, sal uitleg 'n vereiste bly.
- ⁵⁸ Lyons (1978:1–3).
- ⁵⁹ Van Jaarsveld (1990:9).
- ⁶⁰ De Klerk (1978:35).
- ⁶¹ Löbner (2002:3).
- ⁶² Murphy (2010:32).
- ⁶³ Hutton (2009:86).
- ⁶⁴ Vergelyk Busse (1989:116).
- ⁶⁵ Sien byvoorbeeld Solan (1993b).
- ⁶⁶ Hutton (2009:85); Labuschagne (1998:145).
- ⁶⁷ Smith (2007:64); Botha (1998:6).

⁶⁸ Du Plessis (2002:199); Kellaway (1995:69 e.v.).

⁶⁹ Smith (2009:71); De Ville (2000:96); Botha (1998:50); Labuschagne (1998:145); Labuschagne (1988:39); Klopper en Van den Bergh (1980:1).

⁷⁰ Steyn (1981:5).

⁷¹ Smith (2007:253).

⁷² Groenewegen (2007:243).

⁷³ Daar is baie bronne wat hierdie stelling kan bevestig, onder meer Hutton (2009:86–7); Christensen en Kübbeler (2011:1, 3–5); Labuschagne (1988:39); Labuschagne (1998:146–7); Solan (1993a:50); Busse (1989:96–7); Kloosterhuis (2007:262) en Botha (1998:103), om maar enkele te noem.

⁷⁴ Solan (1993b:94).

⁷⁵ Christensen en Kübbeler (2011).

⁷⁶ Christensen en Kübbeler bespreek die Duitse woord *Asche* en die onderskeie hofuitsprake van Bamberg en Nürnberg. As die Afrikaanse woord *as* ter sprake was, sou 'n mens moontlik – afhangende van die wetgewing – 'n saak van abandonnering kon uitmaak, veral wanneer 'n mens woorde soos *asblik*, *ashoop*, *askar*, *aslas*, e.a. bestudeer.

⁷⁷ Smith (2009:63–4). Sien ook die geykte voorbeeld van Hart (1961:126) omtrent die verbod op voertuie in 'n park.

⁷⁸ Smith (2009:64).

⁷⁹ Cowen (1980:398).

⁸⁰ Steyn (1981:5).

⁸¹ Cunningham e.a. (1994:1563–4).

⁸² Botha (1998:5).

⁸³ Labuschagne (1988:42).

⁸⁴ 1985 4 SA 773 (A).

⁸⁵ De Ville (2000:96), *Finbro Furnishings* 804.

⁸⁶ Labuschagne (1988:34); Labuschagne (1989:208); Labuschagne (1998:146); Cowen (1980:386) en Devenish (1996:26).

⁸⁷ Sien verder Smith (2007:250–251); Du Plessis (2002:xv) en De Ville (1999:376).

⁸⁸ Vgl. ook Klopper en Van den Bergh (1980:10).

- ⁸⁹ Labuschagne (1988:40). In *S v Rosenthal* 1980 1 SA 65 (A) 68, 71, 75 lê appèlregter Trollip telkens klem op die konteks in die hantering van 'n meerduidige frase. Sien ook *S v Sithole* 1980 1 SA 356 (ZR) 360, *Oos-Randse Administrasieraad v Rikhoto* 1983 3 SA 595 (A) 607 en *Reynolds Brothers v Chairman, Local Road Transportation Board, Johannesburg* 1985 2 SA 790 (A) 791–8.
- ⁹⁰ De Ville (1999:384).
- ⁹¹ Devenish (1996:240).
- ⁹² De Ville (2000:114); Du Plessis (2002:212 e.v.).
- ⁹³ 33 van 1957; A. 1 gewysig by a. 1 van Wet 45 van 1961. Ons kursivering.
- ⁹⁴ Devenish (1996:261).
- ⁹⁵ Pearson (1998:67); Jackson (2002:21).
- ⁹⁶ Landau (2001:6).
- ⁹⁷ Howard (2002:21).
- ⁹⁸ Svensén (1993:2–3).
- ⁹⁹ Jackson (2002:22, 82).
- ¹⁰⁰ Vgl. Svensén (1993:3).
- ¹⁰¹ Béjoint (2000:141).
- ¹⁰² Rooney (2001)
- ¹⁰³ Vgl. Jackson (2002:77).
- ¹⁰⁴ Atkins en Rundell (2008:28–9).
- ¹⁰⁵ Atkins en Rundell (2008:408–10).
- ¹⁰⁶ Atkins en Rundell (2008:409).
- ¹⁰⁷ Atkins en Rundell (2008:409).
- ¹⁰⁸ Jackson (2002:21); Murphy (2010:19).
- ¹⁰⁹ Murphy (2010:19).
- ¹¹⁰ Svensén (1993:10–13, 17–36); Fillmore en Atkins (2000); Landau (2001:18–42); Jackson (2002:24).

¹¹¹ Svensén (1993:17 e.v.); Pearson (1998:68 e.v.); Landau (2001:8 e.v.); Jackson (2002:23–4).

¹¹² Vgl. Svensén (1993:12–3).

¹¹³ Landau (2001:12–6).

¹¹⁴ Opitz (1983:163).

¹¹⁵ Pearson (1998:71).

¹¹⁶ Pearson (1998:71).

¹¹⁷ Sien Fillmore en Atkins (2000) se vergelyking van vier woordeboeke en die verskille en ooreenkomste in lemmas. Sien ook Carney (2012) vir 'n bespreking van die woord *onkoste* en die hof se gebruik van woordeboeke in 'n poging om die woord te verklaar.

¹¹⁸ Svensén (1993:22 e.v.).

¹¹⁹ Pearson (1998:69).

¹²⁰ Jackson (2002:91).

¹²¹ Landau (2001).

¹²² Goddard (1998:27 e.v.).

¹²³ Jackson (2002:96).

¹²⁴ Landau (2001:156).

¹²⁵ Atkins en Rundell (2008:406–7).

¹²⁶ Atkins en Rundell (2008:407, 411).

¹²⁷ 2012 2 SACR 574 (GNP).

¹²⁸ 2003 2 SACR 445 (CC).

¹²⁹ Svensén (1993:134).

¹³⁰ Pearson (1998:7).

¹³¹ Pearson (1998:13).

¹³² Pearson (1998:14–8).

¹³³ Svensén (1993:21).

- ¹³⁴ Landau (2001:34).
- ¹³⁵ Hutton (2009:86–7).
- ¹³⁶ 1997 1 SA 710 (A)
- ¹³⁷ *Fundstrust* 727–9.
- ¹³⁸ Labuschagne (1988:40); Labuschagne (1998:146–7).
- ¹³⁹ *Association of Amusement* 660.
- ¹⁴⁰ *Association of Amusement* 638.
- ¹⁴¹ Weinstein (2005:656).
- ¹⁴² Weinstein (2005:656); Mouritsen (2010:1918).
- ¹⁴³ Rubin (2010:175).
- ¹⁴⁴ Mouritsen (2010:1921). Vgl. Thumma en Kirchmeier (1999:248).
- ¹⁴⁵ Mouritsen (2010:1922); Weinstein (2005:654).
- ¹⁴⁶ Solan (1993b:50).
- ¹⁴⁷ Solan (1993b:51). Vgl. Aprill (1998:311).
- ¹⁴⁸ Thumma en Kirchmeier (1999).
- ¹⁴⁹ Thumma en Kirchmeier (1999:256).
- ¹⁵⁰ Robinson (1982:110).
- ¹⁵¹ Solan (1993b:50); Rubin (2010:169).
- ¹⁵² Harvard Law Review (1994:1441–2).
- ¹⁵³ Aprill (1998:280).
- ¹⁵⁴ Robinson (1982:116); Harvard Law Review (1994:1450, 1452); Thumma en Kirchmeier (1999:296 e.v.).
- ¹⁵⁵ Ons het egter tydens ons soektog bevind dat sommige regters slegs die afkorting van bepaalde woordeboeke gebruik, soos *HAT*, wat tot gevolg gehad het dat die hofuitspraak nie deur een van die soekterme geïdentifiseer is nie. Ons het ook opgemerk dat talle hofuitsprake die betekenis van woorde hanteer sonder om ooit na 'n woordeboek te verwys. In dié geval word daar hoofsaaklik na vorige hofsake of wetsomskrywings verwys; hierdie uitsprake sou uiteraard nie deur die twee soekterme opgelewer word nie. Om te bepaal

watter hofsake met die uitleg van woorde te doen het, noop 'n totaal ander soort soektog met ander soekterme.

¹⁵⁶ 1971 1 SA 819 (A).

¹⁵⁷ 1986 3 SA 934 (C).

¹⁵⁸ 1992 1 SA 762 (A).

¹⁵⁹ 1988 2 SA 402 (A).

¹⁶⁰ 1995 2 SA 377 (A).

¹⁶¹ 1981 1 SA 150 (A).

¹⁶² 1998 4 SA 355 (N).

¹⁶³ 1980 2 SA 636 (A).

¹⁶⁴ *Association of Amusement* 641, *Case v Minister of Safety and Security*, *Curtis v Minister of Safety and Security* 1996 3 SA 617 (CC), *Department of Customs and Excise v Maybaker (SA) (Pty) Ltd* 1982 3 SA 809 (A) 812, *Dulabh and Another v Department of Land Affairs* 1997 4 SA 1108 (LCC) 1122, *Egan v Minister of Defence* 1987 2 SA 264 (NC) 268, *Fundstrust* 710, *Interlink Postal Courier SA (Pty) Ltd v South African Post Office Ltd* 2003 3 SA 111 (SCA) 119, *Johannesburg Consolidated Investments CO v LK Investments* 1947 2 SA 465 (W) 465, *Loryan (Pty) Ltd v Solarsh Tea and Coffee (Pty) Ltd* 1984 3 SA 834 (W) 846, *Minister of Safety and Security v Xaba* 2004 1 SACR 149 (D) 158–9, *Monsanto Co v MDB Animal Health (Pty) Ltd (Formerly MD Biologics CC)* 2001 2 SA 887 (SCA) 892, *National Screenprint (Pty) Ltd v Minister of Finance* 1978 3 SA 501 (C) 507, *Online Lottery Services (Pty) Ltd v National Lotteries Board* 2010 5 SA 349 (SCA) 356, *Reynolds Brothers* 794, *Royal Salt Pans v Laubscher* 1953 4 SA 398 (A), *S v Palm* 1997 1 SACR 70 (T) 79, *S v Qwabe* 2012 1 SACR 347 (WCC) 353, *Shillings* 403, *Transvaal Consolidated Land and Exploration Co Ltd v Johannesburg City Council* 1972 1 SA 88 (W) 94, *Von Willigh v Mimosa Inn (Pty) Ltd* 1982 1 SA 717 (A) 724, *Warren Marine (Pty) Ltd v Secretary for Customs and Excise* 1980 4 SA 345 (C) 348, *Waylite Diary CC v First National Bank Ltd* 1995 1 SA 645 (A) 650, *Waymark v Meeg Bank Ltd* 2003 4 SA 114 (Tkh) 129.

¹⁶⁵ In *Association of Amusement* (661) stel Kotzé AR dit baie sterk dat 'n woordeboek nie 'n fort of vlugsoord mag word nie. 'n Hof mag dus nie agter 'n woordeboek skuil nie. Die groter konteks word voorgehou as die belangrikste oorweging, bo 'n woordeboekdefinisie. Woordeboeke moet verkieslik as riglyn dien. Sien ook: *Consolidated Diamond Mines of South West Africa Ltd v Administrator*, SWA 1958 4 SA 572 (A) 580, *De Beers Industrial Diamond Division (Pty) Ltd v Ishizuka* 1980 2 SA 191 (T) 196, *Fundstrust* 717, *Jaga v Dönges*, *Loryan* 846, *Minister of Safety and Security* 158–9, *Monsanto* 892, *Qwabe* 353, *Transvaal Consolidated* 94, *Warren Marine* 348, *Waylite Diary* 650.

¹⁶⁶ 'n Mens kan sekerlik argumenteer dat intertemporele reg die gebruik van ouer woordeboeke regverdig. Die gebruik van ouer woordeboeke by die uitleg van ouer wette kán sinvol wees. Sien byvoorbeeld *Online Lottery* 355–357. 'n Hof sal nog steeds moet motiveer

waarom 'n bepaalde uitgawe geselekteer is. Dit hang ook af watter uitlegteorie deur die betrokke hof voorgestaan word. Die sinvolle gebruik van ouer woordeboeke kan uitdagend wees. Ons verwys egter nie hier na die intertemporele reg nie. Om verouderde woordeboeke in die uitleg van meer onlangse wette te gebruik, kan problematies wees, omdat woorde se betekenis oor tyd kan verander. Sien ook Thumma en Kirchmeier (1999:296–4).

¹⁶⁷ 2010 1 SACR 274 (ECG)

¹⁶⁸ *Online Lottery* 356.

¹⁶⁹ Rubin (2010:197).

¹⁷⁰ In onder meer die volgende sake word die WAT en *Die Afrikaanse Woordeboek* (verskillende uitgawes van dieselfde woordeboek) byvoorbeeld gelyktydig gebruik: *Brink v Alfred McAlpine & Son (Pty) Ltd* 1971 3 SA 741 (A), *Greyling v Greyling* 1978 2 SA 114 (T), *S v Crawford* 1979 2 SA 48 (A), *Utopia Vakansie-oorde Bpk v Du Plessis* 1974 3 SA 148 (A), *Von Wielligh*.

¹⁷¹ Gray (2013)

¹⁷² 1986 2 SA 252 (SWA) 257.

¹⁷³ *Association of Amusement* 638.

¹⁷⁴ *South African Pocket Oxford Dictionary of Current English* in *Online Lottery*, “lotto”.

¹⁷⁵ *Greyling*; “gelyktydig”.

¹⁷⁶ *Attorney-General of Natal v Anderson* 1998 1 SACR 61 (N); “armament”.

¹⁷⁷ Die volgende is voorbeelde van hofsake waar die betwiste woord nie nageslaan is nie, maar wel die bykomende woorde: In *Bata Ltd v Face Fashions CC* 2001 1 SA 844 (SCA) staan die woorde/handelsmerke *POWER* en *POWERHOUSE* sentraal, maar die woord “*similar*” is opgesoek; in *Minister of the Interior v Machadodorp Investments (Pty) Ltd* 1957 2 SA 395 (A) staan die woord *asiatic* sentraal, maar die woorde *race*, *tribe* en *Turk* is opgesoek; in *S v Weinberg* 1979 3 SA 89 (A) staan die frase “*social gathering*” sentraal, maar die woorde *optog*, *toeloop*, *concourse*, *intercourse* en *procession*” is opgesoek opgesoek; in *Shillings* staan die woord *company* sentraal, maar die woorde *associate*, *corporation*, *corporate body*, *society* en *vereniging* is opgesoek opgesoek.

¹⁷⁸ Die volgende is voorbeelde van hofsake waar die betwiste woord wel nageslaan is, saam met ander woorde wat die voorsittende beamppte en regsvertegenwoordigers relevant gevind het: In *Cape Town Municipality v Frerich Holdings (Pty) Ltd* 1981 3 SA 1200 (A) staan die woord *cessation* sentraal, maar die woorde *motor garage*, *service station*, *purpose*, *manner* en *discontinuation* is bykomend opgesoek; in *Collop* staan die woord *foetus* sentraal, maar die woorde *pregnancy*, *embryo* en *vrug* is bykomend opgesoek; in *Crawford* staan die woorde *dealing in* sentraal, maar die woorde *importation* en *cultivation* is bykomend opgesoek; in *S v Twin Springs (Pty) Ltd* 1981 1 SA 562 (N) staan die woord *quarry* sentraal, maar die woorde *steengroef*, *stone*, *rock* en *coal* is bykomend opgesoek.

- ¹⁷⁹ Sien Harvard Law Review (1994:1445).
- ¹⁸⁰ Rubin (2010:170); Odendal (1991:190).
- ¹⁸¹ Eksteen (1962:43, 49).
- ¹⁸² Jackendoff (1995:133 e.v.).
- ¹⁸³ Rubin (2010:185).
- ¹⁸⁴ Odendal (1991:185, 193).
- ¹⁸⁵ Hulbert (1960:11).
- ¹⁸⁶ Harvard Law Review (1994:1445).
- ¹⁸⁷ Vgl. Thumma en Kirchmeier (1999:246, 267).
- ¹⁸⁸ Rubin (2010:169–70); Weinstein (2005:656, 657).
- ¹⁸⁹ Goddard (1996:251, 252–3); Aprill (1998:297).
- ¹⁹⁰ *Jowells Transport 257*. 'n Soortgelyke kwessie doen hom voor in *Von Wielligh 721–2, 723–4, 730*.
- ¹⁹¹ *Association of Amusement 637, 661*.
- ¹⁹² *Jowells Transport 257*. 'n Soektog na die woorde *stock meal* op die aanlyn woordeboeke van Chambers, Cambridge, Merriam-Webster en Oxford lewer nog steeds niks op nie. Die aanlyn weergawe van die plaaslike Pharos-woordeboeke lys ook nie *stock meal* nie (maar wel *fish meal*).
- ¹⁹³ *De Beers Industrial 192, Fundstrust 717, Collop 161*.
- ¹⁹⁴ Sien in hierdie geval die volgende sake waar die nutteloosheid van woordeboeke en die noodsaaklikheid van die groter konteks belig word: *Du Toit v Kommissaris van die Suid-Afrikaanse Inkomstediens 2000 2 SA 98 (C)104, Dulabh 1122, Incorporated General Insurances Ltd v Reinecke 1976 1 SA 591 (A)599, Jowells Transport 257, National Director of Public Prosecutions v Zuma 2009 1 SACR 361 (SCA) 386, Collop 161, S v Makhubela 1981 4 SA 210 (B) 211, S v Ntimbane 1990 2 SACR 302 (N) 305–306, Seven Eleven Corporation of SA (Pty) Ltd v Cancun Trading No 150 CC 2005 5 SA 186 (SCA) 195–196, Shell's Annandale Farm (Pty) Ltd v Commissioner, South African Revenue Service 2000 3 SA 564 (C) 572–573, Stellenbosch Wine Trust Ltd v Oude Meester Group Ltd 1974 1 SA 729 (A) 731, Waymark 129.*
- ¹⁹⁵ Rubin (2010:188, 190); *Harvard Law Review* (1994:1449); Bailey (1984:61); Weinstein (2005:656, 663); Mouritsen (2010:1924).
- ¹⁹⁶ Mouritsen (2010:1945).
- ¹⁹⁷ Thumma en Kirchmeier (1999:266).

- ¹⁹⁸ Cunningham e.a. (1994:1563).
- ¹⁹⁹ Solan (1993b); Aprill (1998); Hobbs (2011); Harvard Law Review (1994).
- ²⁰⁰ Harvard Law Review (1994:1446).
- ²⁰¹ Mouritsen (2010:1924).
- ²⁰² Devenish (1996).
- ²⁰³ Rubin (2010:189).
- ²⁰⁴ Aprill (1998:292).
- ²⁰⁵ Solan (1993b:53).
- ²⁰⁶ Aprill (1998:288); Rubin (2010:186 e.v.).
- ²⁰⁷ Thumma en Kirchmeier (1999:272).
- ²⁰⁸ Aprill (1998:300 e.v.).
- ²⁰⁹ Thumma en Kirchmeier (1999:268).
- ²¹⁰ Thumma en Kirchmeier (1999:264).
- ²¹¹ Prinsloo (2013:376) vermeld dat dit 'n algemene verskynsel onder woordeboekgebruikers blyk te wees; in Bosman (2013) se studie het nie een van die deelnemers die gebruiksaanwysings gelees nie. Sien verder Svensén (1993:16) se bespreking van Hartmann en Béjoint en sien Jackson (2002:76–7) en Mouritsen (2010:1929).
- ²¹² Thumma en Kirchmeier (1999:291).
- ²¹³ Klopper en Van den Bergh stel reeds in 1980 die transformasionele generatiewe grammatika as linguistiese benaderingswyse vir die regsproses voor en demonstreer kundig die toepassing daarvan. Daar het egter sedertdien niks van gekom nie, vermoedelik omdat dié Chomskyaanse benadering meestal ontoeganklik is.
- ²¹⁴ Solan (1995).
- ²¹⁵ Mouritsen (2010); Cunningham en Fillmore (1995); Langford (2000).
- ²¹⁶ 1962 1 SA 458 (A).
- ²¹⁷ Fillmore en Atkins (2000) bestudeer die polisemiese woord *crawl* deur 'n aantal woordeboekinskrywings te vergelyk met die trefresultate van 'n korpussoektog. Hulle het bevind dat die korpussoektog ekstra betekenisonderskeidings van *crawl* weergegee het wat glad nie in enige van die bestudeerde woordeboeke opgeteken is nie. Hoewel die betrokke woordeboeke self deur middel van korpora saamgestel is, is keuses ten opsigte van

lemmatisering uitgeoefen. Fillmore en Atkins se studie bevestig weer eens dat woordeboeke beperk is en dat korpora partykeer meer omtrent woordgebruik weergee.

²¹⁸ Mouritsen (2010:1946–8).

²¹⁹ Mouritsen (2010:1948).

²²⁰ Solan (1995:1069).

²²¹ Solan (1995:1079).